

Gyűjtő: BÓSZÉ GÁBOR

Gyűjtés ideje: 1981.

TART: NÉPSZOKÁSOK, HIEDELMEK ÉS MONDÁK
A KOPPÁNYVÖLGYE BÉN

39 lap

Földrajzi mutató: KOPPÁNY VÖLGYE

Szakmutató: $\frac{XIX}{XXVI}$

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRROMÁS

ÁTVEZETVE AZ EGYS. LTK. 4438-as TÉTELE ALÓL.

P r a i z i - p á l y á z a t o k, 1981. -

Bősze Gábor: Népszokások, hiedelmek és mondák a Koppány völgyében

A sokféle nyagaot gyűjtő Bevezetés-ében hivatkozva tavalyi gyűjtésére, a monda, hiedelem, népszokás fogalmának tisztázására törekszik, és fejtegeti hiedelmi aspektusból a különböző mindazon műfajokat, amivel gyűjtése során találkozott. Nem ártott volna, ha élesebben elhatárolja az egyes fejezeteket, pl. -bár egy átkötő mondattal jelzi, hogy mely témáról ír, de az egész dolgozat mintha Bevezetés lenne. Ez lehet címadás, új oldal kezdés, vagy bármiféle kiemelt jelzés-mód.

Lakodalmi szokások "Gréti und Hanzi"/szorosadi német/ bábfigurájának "históriával" kezdi mondandóját, több adatközlő elmondása alapján. Azt hiszem, maguk a közlők is csak arra emlékszenek, hogy a két figura tréfás szerepben jelenik meg a szórakozás tetőfokán, és csak a lakodalomban, majd egy másik adatközlő alapján összeveti a lakodalmak dramatikus szokásaiban szereplő "tehén-alkoskodó/máshol ló, stsb./ szerepkörével", holott a bábuk szerepeltetésének gyökerei meszebb és egyéb alkalomhoz köthettek régebben, amit talán elfelejtettek a mai adatközlők. Feltehetően szerepelt Gréti és Hanzi pl. a farsangvégi, hushagyó keddi szokásoknál is/mint pl. Szulokban, Mohácscon stb./; ezt érdemes lenne tisztázni. A két bábu és a "tehén-alku" témája bizonyosan nem azonos relációban magyarázható. -Egyébként a lakodalmi strófák jókinyugodtan leírhatta volna a többi vőfényverset, ételkösöntőt, búcsúztatókat is, mint ahogy közül néhány népdalt is. A közölt anyagok hitelesek ugyan, de nem tükrözik a szerző által megadott célkitűzés támogatását: a hiedelmék ilyen, vagy olyan anyaghoz való tapadását. Mint szokás-anyagrészletek egyébként érdekesek. Feltétlen jobb lett volna, ha egy teljes, részletes lakodalmast leír és azok esetleges archaikus, hiedelmi vonatkozásaira kitér. Vagy: csak ezeket tárgyalja, mintegy kiemelt résztémaként, de a műfaj önálló karakterisztikumainak esetelésével.

A hirversek kutatása sokkal többre lenne érdemes, semhogy egy megtörtént esetről közöl 3-soros tréfás paródiát./Nem a szakcsi Tóth Pál József hirversíró költötte véletlenül??/-

Az ujévi köszöntők számtalan változata gyűjthet még egész megyeszerte. Ezt is érdemes lenne alaposabban felkutatni, hiszen van köztük prózai, strófás köszöntő, de igen gyakoriak az archaikus énekkel kísért formák, amelyek már a természetbiztosítására utaló, "szó-mágiához" hasonló értékű bőségvarázsló értékű szövegek és énekek/egyik-másik régi egyházi népének is lehet/. Egyetlen adat önmagában nem sokat mond.

A Szent Iván-napi "huszigyárgyázás" már igen értékes elemeket tartalmaz, hiszen bizonyos számai már a kereszténység előtti évszaktól ünnepek, solaris jelenségek körébe tartoznak. Helyesen sok emlékezet-elemet próbált összegyűjteni a szerző; de nem foglalja össze, milyen konklúzióra

jutott a szokás "hátterét" illetően. Nem érzékeljük teljességében az egyik legérdekesebb ezzel kapcsolatos mondat, mely szerint: a szentivéni várban elzárt szép /király/ kisasszony megmentésére tüzes karikákkal adtak jelt a fiatalok/lovagok/.. stb. Adatai így és értékesek.

Nyársdugásról bátran közhíjjuk volna sikamlós szövegeket is! Voltak-e ilyenkor "maskurás" ruhában? A tréfás szövegeket az ajtórésein a nyársra szúrva dugták be? stb.

A főcsej-ivás/evés/ közös tálból való kanalazása és az éket locsoló öregasszony leírása fontos adat, de nem elég részletes, sőt: a legarchaikusabb változatot/amiről Sümegiéknek fényképük is van/ nem emeli ki a gyűjtő, pedig a "funkcionális mágiánál" a szitának/sámándobutód/ és viznek komoly varázserőt tulajdonítottak a régiek, hasonlóan az istálló megkerüléséhez, ajtó, kapu, kerítés megrázásához, rugdosásához, esetleg varázs erejű néhány szó, mondat elhangzásához, amit a jelzett körüljárás közben szoktak mondani/. A tejhozamra és egészséges borjú növekedésére vonatkozó megállapításai helyesek

A csicsóka evése új elemként hat számomra ebben a relációban. A kendernyomás/taposás/ felemlítése fontos gazdasági szempontból, de a fiatalok szórakozása szempontjából is, amit jó látott meg a szerző. Szívesen vettük volna teljes-részletes leírását/még ha mások más helyről már írtak is róla/.igen örvendetes, hogy az eddigi "sláger-dalok" után végre előkerült az "Erdőn járóznak a lányok" kezdetű széprégies népdal/minden hasonlóknak nézzen utána a jó érzékkel bíró gyűjtő!/. Mindaz, amit eddig leírt a szerző jó, de ne tartson attól, hogy, amit már mások leírtak/akár Koppányról is/, annak teljesebb megírásával ismétlésbe esne, hiszen a régebbiekekkel együtt válik teljesebbé minden szokás megismerése; különösen ne tartson a plagizálástól, ha önmaga anyagát esetleg bővíti újabb adataival mondandóját? ha meg másokéra épít, arra úgy is hivatkozik.-Emelet volna a dolgozat értékét/és mi a mi ismereteinket is bővítébe, ha a lehetőséghez mérten képillusztrációkkal gazdagította volna egyes témáit, akár régi, vagy rekonstruálható felvételekkel/-

Hiedelmek:

Az elő-előtűnő "kislány" alakjának hiedelme valóban elterjedt Koppányban. Számtalan változatát érdemes még gyűjteni, mert több is van. A gyűjtő kérdezzen ki több öreg adatközlőt, és kérdezzen rá más témaként előforduló "törpe ember ékre, lányokra", "manókra", "szépasszonyokra" stb.

A "16-boszorkány"-témát megemlíti ugyan, de változatai még vannak Koppányban és a környéken/állatlan ló, táltos ló, stb./.

A "pap-szakácáné"-téma és kisebb esetek során részletesebb kutatást végezzen? a ne csak úgy "odavessen" egy-egy eseményt, mesét, történetet. "nem ártana-bár ez nem könnyű és egyértelmű több kutató számára-, hogy

a mese, történet, /un. igaz történet/, hiedelem, babona stb. műfaji kategóriákat szigorúbban csoportosítsa a nagy anyag birtokában lévő gyűjtő. A lucaszéke sokkal gazdagabb közzre terjed ki, mint azt érzékelteti a szerző; a szomszédnak "nézett" valódi tehén esete nem is tartozik a "luca-boszorkány"-babonához.

Igen érdekes az "átokkal elásott" pénz-tűz-parázs történetének felkutatása, minden változata gyűjtendő, hiszen Koppányban és környékén feltűnően sok a "tűz-téma" jelenségével kapcsolatos babona történet. Tudomásom szerint rengeteg motívumot szedett össze a környéken a kitűnő érdeklődésű gyűjtő. Vele szemben éppen ezért is látszik véleményünk kissé "szigorúbbnak"/reméljük ön maga ezt is segítségnek veszi?!/-

Kitűnő adatként közli "Panni néni" bajelhárítóját/varázsima/ és "szómagia" értékű vegetáció-biztosító sorait. Feltétlen kutassa a hasonlókat/egyéb un. apokrif imkkal együtt/.

Szentezmények:

Ezzel kapcsolatos megjegyzései helyesek, többet és részletesebbet is szívesen olvastunk volna! Csupán arra kell ügyelnie, hogy a néphit és babona határán mozgó jelenségeket indokolja, magyarázza meg/Ajánlatás lenne elolvasnia Bálint Sándor idevágó sok-sok értékes kottáját!/-

Jó a "váltott-gyerek" tárgyalása is. Csupán -mint előbb mondtuk, a megfelelő csoportosítás szerint a kellő fejezetbe, műfaji csoportba kell tenni a továbbiakban.

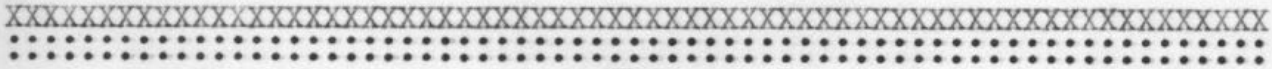
Értékes néphitbeli adatot közöl igen röviden a sütéskor keresztben tűzre dobott fával kapcsolatosan/írjon róla bővebben, ha rálel mástól is adatra külön beküldheti nekem is/.

A népi gyógyítélményekkel kapcsolatos észrevételei kitűnőek, és folytassa ezeket minden területen.

Jó az un. "Molnár és kutyái" balladés-történet másokkal való elmondatása is/cikkét magam is olvastam a Somogyi Néplapban//Nem hibaként említem, csak a precizitás kedvéért:ha van ott kottista, jó lett volna a ma élők ajkáról lejegyzett dallam kottáját mellékelni!/-

Jó változatot mellékel az un. Gyermekgyilkos leányanya balladájából /Szabó Vilma/, valamint a 12 betyár esetét a lánnyal/nézen utána, nem maradt-e meg az öregek emlékében erről ballada, vagy más változat/. Sok betyár és pásztor-történeti gyűjtését legközelebbi dolgozatában írja meg pályázatra, esetleg kiadásra is érdemes lenne.-Ugyancsak jó az új stílusú balladák közé tartozó Juhászlegény és báró lányról szóló típus, mely gyakran kontaminálódik a hasonló témájú Enkre báró balladájával. Az említett ballada valóban töredékes:egy un. gyilkosság-balladáról és egy börtön-balladáról van szó.-Szép viszont az Erdők, mezők..

kezdetű dal és a Juhász András balladája/ami ugyan szintén töredékes, A szép dallal és összegező magyarázattal befejezett dolgoza színes képed ad Törökkoppány és környéke népeletének gazdagságáról/szalag mell./Jutalmazni

4438/81.

NÉPRAJZI GYŰJTŐPÁLYÁZAT:

Népszokások, hiedelmek és mondák
a Koppány völgyében

Gyűjtötte és összeállította:

Bősze Gábor
ált.isk.tanár

Törökkoppány.

/37 oldal /

Bevezetés

Előljáróban egy- két dolgot szeretnék elmondani. Először is azt, hogy az idei pályázatomat szeretném kapcsolni a tavalyihoz. A tavalyi témája babonás történetek. Az idei népszokások hiedelmek és mondák. Másodsorban azt, hogy a pályázatomat a pályázati felhívás szabadon választott témakörébe soroltam. Harmadszor azt, hogy az ideiben miért kapcsoltam össze a három fogalmat: Népszokások, hiedelmek és mondák.

A népszokás igen sokrétű. Tarka, mint a virágos rét. Hazánkban nagyon sok népszokás van. Szinte lehetetlen mind felgyűjteni. Sokan próbálkozunk. Vannak akik hivatás-szerűen, vannak, akik társadalmi munkában. Azt hiszem mind a két féle gyűjtő egyforma szenvedéllyel dolgozik. Hiszen tudjuk, hogy amit felgyűjtünk nemzeti kincsé válhat. Azt is tudjuk, hogy ezzel a gyűjtéssel nagyon kell sietnünk, mert már öregek az adatközlőink, mesélőink. Tehát én, mint társadalmi gyűjtő a Koppány völgyében első sorban Törökkoppányban és Szorosadon végzek gyűjtést első sorban néprajzi témakörben. Mint máshol, itt is van bőven. Nekem különösen érdekes ez, mert Zala megyei születésű vagyok. Sok új dolgot tapasztaltam. Viszont van olyan, amit még Zalából ismerek és itt nem találok. Gondolom, ez így van mindeütt mindenkivel. Ezért is írtam le minden olyant, amit érdekesnek találtam, hátha máshol ez is másként van.

A monda ? Nem akarok neveltséges lenni azzal, hogy el kezdjem magyarázni a monda fogalmát. Csak azt akarom elmondani, hogy és itt most miért írok róla és hogyan csoportosítom: Babonás mondák és betyár mondák. Hát itt kezdődik a kapcsolat a tavalyi pályázathoz. Főleg azzal kapcsolom, amelyik a tavalyinak a " magyarázata " valamilyen mesébe keretezve. De ezt úgy próbálom leírni, hogy a tavalyi pályázat nélkül is önálló legyen. Azonban ha szükséges, lehessen hozzá kapcsolni. A betyár történetekkel pedig úgy vagyok, hogy egészen váratlanul kerültek eléem. Még amikor a honismereti tanfolyamot végeztem, akkor felhívták a figyelmünket a betyár történetekre. Szóval tudtam, hogy Somogy régen nevezetes volt a betyárjairól is. De nem gondoltam volna, hogy a Koppány völgyében is volt belőlük szép számmal. Sőt konkrét történeteket meséltek róluk. Szinte büszkén mesélték, ha élő kapcsolat is volt a betyárokkal.

A címben középre, de most a végére tettem a hiedelmeket. Azért tettek a címben középre, mert ezzel próbáltam összekapcsolni a népszokásokat és a mondákat. Most a végére pedig azért, hogy magyarázatot adjak rá.

A népszokások régóta élnek az emberekben. Nagyon rég óta. Lehet olyan régi is, ami még a honfoglalás korából maradt ránk, de ma már nem szokás. Az öregek azonban ma is élénken és szívesen emlékeznek rá. El is mondják szívesen. Egy-egy misztikus történetet mondanak el hozzá, magyarázva, miért vált népszokássá. Így máris a népszokás összekapcsolódott a hiedelemmel.

A mondák egy kicsit mesék is. Még ha igazi történetre, lehetőségre alapszik is. Ha pedig egy kicsit mese, a nép könnyen hozzátesz, vagy elvesz belőle, ahogy éppen a saját elképzelésének megfelelően. A fantáziájuk pedig nagy. Sokszor nem is tudni hol a vége. Olyan mese-elemeket tesznek bele, hogy az már csoda. Így aztán a monda is összekapcsolódott a hiedelemmel.

Most jönne az érdekes. Ha a népszokás kapcsolatban van a hiedelemmel,
ha a monda is kapcsolatban van a hiedelemmel,

akkor a népszokás is kapcsolatban lehet a mondával? Lehet. A hiedelemmondák mindenképpen. De a betyár-mondák? Kicsit talán merész amire gondoltam, de azért leirom: A betyár-mondák is lehetnek kapcsolatban a népszokással. Ha másban nem, hát abban, hogy a nép és a betyár megértették egymást. Hiszen a betyár - a szó igazi értelmében - szegénylegény volt. Csak a nagyurak üldözték. A nép SZOKÁSA az volt, hogy segítette. Akit nem segített a nép, az már zsvivány volt. Hiszen a mai s használatos betyár szót nem olyan értelemmel mondjuk valakire, mint azt, hogy zsvivány.

A pályázatomban a három fogalmat: A népszokásokat, a hiedelmeket és a mondákat külön-külön fejezetben írtam le.

A dalok, amiket beleszórtam a pályázatomba, főleg a mondákhoz kapcsolom. Hiszen azok is valamilyen történetet mondanak el. Még ha ballada ize is van akkor is. Próbáltam úgy összeállítani, hogy kapcsolatban legyenek egymással. Ha másként nem, hát témában. Némi azonban így sem kapcsolódik, de beleírtam, mert valahogy úgy gondoltam, odakívánkozik. Hátha ráhibázok, mint a javasasszony a gyógynövényre.

Ezután a néhány sor után következnek a gyűjtésem.

Ahogy a bevezetőben írtam, a címben szereplő három fogalmat külön-külön dolgozom fel. Először veszem hát a hépszokásokat. Ezen belül kezdem a lakodalmi szokásokkal. Azután ahogy jön, vegyesen.

Tehát lássuk a lakodalmi szokásokat. Nem egy egész lakodalmat akarok leírni, hiszen ilyent már nagyon sokan leírtak. Végeredményben a falusi lakodalmak alajukban egyformák. A részleteiben különböznek. Ezeket a részleteket próbáltam összeszedni ami esetleg más lehet, mint más vidékeken.

Kezdem szorosadi gyűjtéssel. Ez azért is érdekes nekem, mert Szorosadon az őslakosok svábok voltak. Bizony már kevesen tudják ezt a történetet itt Szorosadon is, amit özv. Hornung Istvánné, Hirt János és Lichtenberger József elmondott.

Özv. Hornung Istvánné 85 éves szorosadi lakos és unokaöccse Hirt János 53 éves /szintén szorosadi lakos/ kicsit hiányosan a következőket mondták a felöltötötetett tehén históriájáról: A lakodalomban - gondolom már éjfél körül - egy felöltötötetett tehénbábút vezettek be. Amit aztán "agyonütöttek". Hirtelen választottak egy bírót, aki egy meghatározott pénzüsszeget szabott ki. Amikor ez az összeg biztosítva volt, elindulak a kocsmába, hogy eligyák. Mindenki titokban bekormozta a saját tenyerét. Ut-közben a kilátásba helyezett ivászat örömeire egymást ölelgették, egymás arcát cirógatták. Végül olyan kormosak lettek, hogy egymást fel sem ismerték. A kocsmába érve a tettes /aki a tehenet agyonütötte/ kifizette a "bütetést".

Elmesélték a Gréti és a Hanzi mesét is. Ami nem is mese, hanem létező báb-figurák voltak. Úgyes kezekkel fabrikálták őket. Oldal nélküli lovaskocsira kerekeket fektettek úgy, hogy a mozgó lovaskocsi forgó kerekei mozgatták. A forgó keréken jobbról egy férfi-alak: a Hanzi. Balról egy női alak: a Gréti. Fűzfavesszőből és drótból volt a két alak. Ezeket fel is öltöztették. Ez a Hanzi és a Gréti kísérte reggel a lakodalmas menetet a kocsmába. Ahogy a mozgó lovaskocsi kerekei forogtak, a két bábu úgy mozgott. Ha ügyesen megoldották, még az ölelkezéshez hasonló mozdulatokat is tudtak végezni. Ezen az uton is szedtek pénzt: Grétinek és Hanzinak. A végén azt is elitták a kocsmában.

Özv. Hornung Istvánné leánykori neve: Hirt Erzsébet. Tehát Liszi néni elmesélte, hogy az ő lakodalmán is volt Hanzi és Gréti. Ez az elbeszélés nem volt olyan kerek, egész, hogy megelégedhettem volna vele. Ezért folytattam ezirányban a kutatást. Hamarosan meg is találtam.

Lichtenberger József 79 éves szorosadi lakos kiegészítve mesélte el a lakodalmi tehén esetét: A lakodalmi tehén összeállítására egy történet, hogy egy régebbi - erősen használt - ponyvát hoztak / rostáláskor használtak olyant/. Abból állították össze a tehenet. Felül hosszába egy botot tettek. Ez volt a háta. Egy másik bottal nyakat, arra fejet raktak. Az egészet letakarták ponyvával. Két ember alábujt, akik mozgatták. Ezt valahogy bevitték a nép közé. Ha lehetett észrevétlenül. Ezen persze nevettek. Egy muzsikás felült a hátára. Egy másik muzsikás volt a vevő. Meg akarta venni a tehenet. Persze, aki behozta az volt a gazda. Annál egy bot is volt. Kérdi a vevő, hogy mennyiért adja. Mond a gazda egy számot - koronában. A vevő sokallja. Alkudozott lefelé. A gazda keveselte. Azt mondta a gazda, ezért nem adom, akkor inkább agyönütöm. Fogta a botot és ráütött a tehén fejére /ami egy rossz fazék volt/. A fazék összetört, a tehén a földre esett. Mintha tényleg elpusztult volna. A két ember, akik elatta voltak, ha tudtak észrevétlenül, kifutottak. Egy másik muzsikás "ellopta a bőrt" /a rossz ponyvát/. A lopót elfogták és törvény elé állították. Ki kellett egy embert nevezni bírónak aki majd ítélkezik. Józsi bácsi 12-13 éves korában látott ilyen játékot / több mint 60 éve !/ Akkor egy nágocsi fiatalembert állítottak be bírónak. Az hozzálátott az ítélkezéshez. A vádlott előzőleg bekente a tenyrét jó vastagon korommal. El kezdett kedveskedni a bírónak. Természetesen a bíró arca csupa korom lett. mindeni nagyon nevetett. Egy valaki akkor odatartott a bíró elé egy tükröt. Az belenézett. Akkor látta, mi történt vele. Jól becsapták.

A Hanzi és a Gréti elmondását Józsi bácsi is így tudja.

Továbbiakban a lakodalmi szokásokat úgy igyekszem leírni, hogy időbeli sorrendben legyen.

A lakodalom előzményeit elbeszéli: Szinger Pálné /Vörös Ilona Kánya, 1913./ törökkoppányi lakos. Az volt a szokás, hogy a legények elmentek a másik faluba lány-nézni. Aki megtetszett neki, azt megnézte jól. Az ő férje is így csinált abban az időben. A férje: Sziner Pál törökkoppányi legény volt. Öten mentek akkor Kányába Lány-nézni. Hát ők megtetszettek egymásnak. Hamarosan elment az édesanyja, mert neki is meg kellett nézni a lányt. Az édesanyjának is megtetszett a lány. Néhány napos meggondolás után elmentek kérőbe. / A meggondolásra mindkét részről szükség volt. A rosszul sikerült házasság is sirig tartott ! Abban az időben a válóperek faluhelyen igen ritkák voltak/ Ugyanakkor egy másik kányai lányt is

megkértek. Ez a két lány egymás között megbeszélték, hogy csak menjenek. Milyen szép lesz, amikor majd jönnek értük lovas kocsi-
val, pirosbársony ruhában, pillésen mennek majd. És mondják: Itt
jönnek a koppányi menyecskék. Tizenhat évesek voltak akkor, nagy
volt a romantika is. Utána a lányos ház jött háztűznézőbe Szingerék-
hez. Itt is rendben volt minden. Megbeszélték mikor lesz az eljegy-
zés. Ez úgy zajlott le, mint egy kisebb lakodalom. Ilyenkor írták
meg a móring-levelet. / erről később részletesen/ Végül kitűzték,
hogy mikor lesz a lakodalom. Ők 1929. januárjában. Nagyon hideg
tél volt. Sok felszalagozott szán ment a menyasszonyért. Akkor a
menyasszony is elkeseredett egy kicsit. Akkor már nemcsak a romanti-
ka, a szerelem, hanem a küzdelmes élet is eszébe jutott. Főleg akkor
érzékenyedett el, mikor a bucsuztató menyasszony éneket dalolták
neki:

Sir a kislány, ha vidékre elviszik,
De még jobban, ha az ura nem tetszik.
Főlkapja a fejére a kétkezét,
Ugy siratja a régi szeretőjét.

Szingerné még megjegyezte: Leánykéréskor a lány jegykendő-t ad a le-
génynek. Ha valami miatt felbomlott az eljegyzés, a legény vissza-
küldte. Vagy a leány kérte vissza. De ez nagyon ritkán fordult elő.

A lakodalom előzményeit Bodó József 54 éves törökkoppányi
lakos a következő képpen meséli el: A legény bejelentette a szülei-
nek, hogy feleségül óhajtja venni ezt és ezt a lányt. Ha beleegyeztek
a legény szülei, utána elment a lányos házhoz és ott is bejelentette
a szándékát. Ha itt is beleegyeztek, akkor megbeszélték, hogy mikor
jönnek a legény szülei megkérni a lányt hivatalosan is. A kéréskor
a legény apja mondott egy beszédet. Ezután megállapították, hogy
mikor legyen az eljegyzés. Az eljegyzésig a papnál is be kellett
jelentkezni. A háromszori hirdetés miatt. Az eljegyzés a lányos
háznál szokott lenni. A legény közeli rokonai is hivatalosak vol-
tak. A vidám vacsora után meg lett csinálva a móringlevél. Ez azon-
ban csak a szülőket érdekelte. A fiatalok egymással voltak elfog-
lalva.

Itt félbeszakítom Bodó József elbeszé-
lését. Ő azt mondta el, amikor a legény
és a lány igaz szerelemből kötöttek há-
zasságot. Volt ám azonban más eset is!
Amikor a szülők szemelték ki egymásnak
a fiatalokat. Nagyon jó volt, ha a fia-

talok izlése találkozott és akkor a fiatalok valóban megszokták, megszerették egymást. Jó volt az is, ha csak megszokták egymást /mai kifejezéssel: csak megvoltak/. De mi volt akkor, ha mást szeretett az egyik, vagy a másik, vagy éppen mind a kettő. Mégis házasságot kellett kötni ! A vagyon miatt ! A két vagyon egyesítése miatt. Ebből bizony rossz házasság lett. Ez azonban a gazdagokra volt jellemző, ahol "egyke" volt a divat. A szegényeknél ez ritkább volt. Ott sok gyermek is volt.

Egy azonban érdekes volt Törökkoppányban. A lányok nagyon korán mentek férjhez. Sok esetben alig, hogy az iskolából kimaradtak, már férjhez kellett menni. A legény meg már katonaviselt volt. Ugy látszik ezek a házasságok mégis jól sikerültek, mert jó emberek élnek Törökkoppányban. Kedvesek, barátságosak és szívesek. Közvetlenek és beszédesek. A móringlevélről annyit: A "Somogyi Honismereti Híradó " 1980/1. számában részletesen írtam róla. Így azt most ebben a pályázatban nem írhatom le. De azt igen, hogy akkor is Bodó József mondta el a móringlevél részleteit és jelentőségét és most is Bodó József meséli a lakodalmi szokásokat, Most a móringlevél elkészítésének módját ismerteti.

Az eljegyzésre hívtak olyan embert is, aki tudta ennek a módját. Tehát neki álltak, illetve ültek a móringlevél irásának. Szokásos falusi akkurátus meggondoltsággal. Mindent pontról pontra átgondoltak. Amikor elkészült a móringlevél aláírták az illetékesek. Aztán gondosan hitelesítették: tanukkal, jegyzővel, pecséttel. Érdekes eset volt Bodó József házassági szerződése /móringlevelének története/. Az apja által felajánlott két hold föld nem volt egészen rendben. A móringlevélből hiányzott a felajánlott két hold földnek

az aranykorona értéke. Ez nagy baj volt ám ! Csak jó földet lehetett adni. Hát ez valahogy kimaradt a móringlevélből. Nem azért, mintha valakit meg akartak volna rövidíteni. Hanem csak egyszerűen kifelejtették. Erre az apósa a lakodalom napján rájött. És nem nyugodott bele. Magyarázni kezdte a vőjének az aranykorona értékét. Ő megkérdezte, mit kap. Mert ő bizony jobban örült a menyasszonynak, mint a móringlevélnek. Az apósa válasza: Egy katonaágyat. Bodó József nem tudta mi az a katonaágy. Erre az apósa lemagyarázta neki / Így tudta nekem is elmagyarázni, ahogy az előbbi jelzett kiadványban megírtam. / Itt volt egy érdekes szóváltás. Bodó József megengedte, hogy leírjam. / akkor nem volt nálam a magnó/ Tehát az apósa el volt foglalva az aranykorona értékekkel. Őt akkor a lakodalom napján nem érdekelte sem a katonaágy, sem a koronaérték. Akkor nem adom a lányt, mondta az após. Jól van, nevetett a vőlegény, most már késő. Ha nem is lesz lakodalom, a polgári esküvő megvolt. Tehát törvényes házások. Az após nagy mérgesen elment. De a dolog békességesen elsimult. Elsimitotta Holcz Gyuri bácsi. Kijárta, hogy a móringlevél helyre legyen igazítva. / Ez a Holcz Gyuri bácsi nevezetes személy volt Törökkoppányban. Népi verselő, irogató ember volt. Nagyon sok népdalt ismert. Ennek híre ment és 1938-ban a Magyar Rádió és a Néprajzi Múzeum " Törökkoppányi népdalok " címmel hanglemezeket is készített. Ezeket a lemezeket több népdalt is énekel Holcz Gyuri bácsi. Erről azonban a Somogyi Néplap 1981. április 10-i számában írtam. /

Most, hogy az eljegyzésen és a móringlevél iráson tulvagyunk, elindulnak a lakodalmi hívogatók. Egy ilyen hívogató verset elmond Németh Ferenc 55 éves törökkoppányi lakos:

Alázatossággal lépünk e hajlékba,
Az isten áldása legyen a benne lakókra.
A házi gazdától bocsánatot kérünk,
Hogy házába bemerészkedtünk.
A jövetelünket elmondjuk mi bőven,
Egy szép ünnepély van nálunk készülőben.
Melyre a családot általunk hivatja,
A vőlegény és a tisztességes atyja.
Ki fiának / Tobak Ferencnek/ tartja esküvőjét,
Saját házában este s menyegzőjét.
Legyenek szívesek nála megjelenni,
A vacsora után a táncban is részt venni.

/Dicsértessék a Jézus Krisztus! /

Ha a menyasszony küldöttei, annak a nevében hívják.

A továbbiakban folytatja az elbeszélést Bodó József. Azért tudja ilyen jól elmondani, mert sok lakodalomban volt vőfény. Most már ugy általánosságban mesél.

Elkövetkezett az esküvő. Este a vacsora. Mikor már a vacsora-asztalnál ül a násznép bekisérik a menyasszonyt, a vőlegényt, a násznagyokat a vőfények.

Az első vőfény csendet kért és beköszöntötte a menyasszonyt megkérdezve: " Ez az a személy akiért annyit áztunk, fáztunk, fáradoztunk" ?

Erre a násznép rámondta: Igen ! Ez az ! Nagy taps, örvendés. Majd a menyasszonyt beültették a helyére, utána a többit is.

A vőfények a vacsora tálalásnál segítettek a háziaknak. A különféle ételeket különféle köszöntőkkel, mondókákkal hordták be. / Nagyon sok köszötő van már nekem leírva, magnóra mondva. Ezeket szándékosan nem írom le. Bizonyára közismertek. Általában a köszöntőket szokták tovább adni./ A vőfények közben "huncfutkodtak" rigmusokat, vicceket be-bemondtak. A mondókáknak nemigen volt különösebb értelme, de a csattanó miatt, no meg a megfelelő mennyiségű bor fogyasztása miatt, nagyokat nevettek rajta.

Egy pár ilyen bemondás:

Csöndöt kérek ! Egyik násznagy kiment a kertbe
Ráült egy tökre,
Igy lett a világ
Legnagyobbik ökre !

Ha a plébános is ott volt, köszöntöttek annak is:

A kályha vállán egy hatos,
Plébános ur pocakos !

A plébánosok abban az időben elég pocakosak voltak.

Mondott még néhány köszöntőt, de azoktól a papir is ki-gyulladna szégyenében.

Császár Ferencné /Korpádi Anna 77 éves/ törökkoppányi lakos is mondott egy ilyen rigmust:

Baba-Dagban van egy fa,
Azalatt van egy labda,
A ménkü üssön a muzsikásokba.

A továbbiakban ismét Bodó József folytatja: Amikor vége volt a vacsorának az első vőfény fog ott három égő gyertyát. A többi vőfénytársai is mellálltak és el kezdték énekelni:

Muzsika szól hangosan,
Lábam rakom ó'tosan,
Kérem alázatosan,
Kérem násznagy urakat.
Kerítsék ki karomra,
Kerítsék ki karomra,
Ami menyasszonyunkat,
Ami menyasszonyunkat,
Menyasszony asszonyunkat.

Ezzel nyitották meg a táncot.

Éjfélkor kiköszöntötték a menyasszonyt. / Menyasszonytánc
táncpénzre. Itt is a vőfény köszöntött:

Itt áll előttünk az ékes menyasszony,
Ki menyecskefejjel először mulasson.
Mindenki táncoljon vele egy kurtát,
De vigyázzanak!

Le ne tiporják a cipője sarkát !
Én táncolom az elsőt, a többi még ráér,
Addig mindenki szeladjon el
Tizesért, huszasért, százasért.

Huzd rá cigány az uj házaspárért !

Czigner Ferenc 55 éves törökkoppányi lakos lakodalmi nótá-
kat énekel:

Ezt a kislányt esküvőre kísérik,
A fátyolát a fejére réteszik.
A fátyola lehajlik a gyöngye vállára,
Jaj, de hamar elmulik a lánysága.

Barna kislány jól meg gondold magadat,
Hová teszed le a leánysorodat.
A koppányi oltár elé sej-haj leteszed,
Onnan többet soha föl nem veheted.

A következő dalt a Gyögyös-bokréta keretén belül énekelték
a Koppányi-lakodalmasban:

Vadkörtefa fehérét virágzik.
Az én rózsám lakodalmast játszik.
Én is elmegyek a legzijába,
Megcsókolom menyasszonkorába.

A következő dalt szintén lakodalomban szokták énekelni.

Most éneкли: Czigner Ferenc és

Kas Ferencné / Varga Anna 75 éves/
törökkoppányi lakos.

Zöld buzában keskeny a gyalogut,
Most tudtam meg, hogy a babám megunt.
Ejnye babám hogy tudtál megunni,
Mikor ugy igazán tudtalak szeretni.

Rozmaringnak csak a szokása,
Télen,nyáron zöld annak az ága.
Ha letörik karikára hajlik,
A szeretóm az ősszel házasodik.

/te/

Elmehetsz már kislány a templomba,
Jó híredet tudják a faluban. /Jó híred van az egész faluban/
Beleülhetsz a legelső székbe,
Elhervad a rózsa a kezedben.

Elmondhatom istenem,istenem,
Gyászbe borult a leányéletem /legényéletem/
Gyászba borult felettem az ég is,
Elhagyott a régi szeretóm is.

A lakodalmi szokások után pedig következnek néhány egyéb népszokás, amit a gyűjtéseimből válogattam össze:

Bizonyára nem mondok érdekeset, ha a hirvers-ről szólok.

Özv. Hornung Istvánné szorosadi lakos /róla már irtam/ mesélte a következő történetet és a róla költött hirverset: Az apja asztalos volt. Egyik évben tavasszal ellopták tőlük a füstölt húst. Erről valaki hirverset irt. Már nem emlékezett rá, hogy ki. Nem idevaló volt. Ezt a verset Törökkoppányban mondták el neki. De mindjárt meg is vigasztalták: Nem baj, legalább több foghagymát eszik. A hirvers így szólt: Szépen virágoznak a meggy és a borocfák.

Szorosadi tislérnek is ellopták a sunkáját.

Zöldre főstötte asztalát meg a fogast,

Nem hagytak mást szegénynek mint egy fél oldalast.

Ujévi köszöntő. Elmondja: Németh Ferenc 55 éves törökkoppányi lakos.

Eldöcögött az ó évnek szekere,
Ez a szekér sok-sok gonddal volt tele.
Az kívánom az új évnek hajnalán:
Hogy ez az új év legyen boldog és vidám.
Adjon isten bő bort, bő buzát,
Lélek üdvösséget,
Taligának kerekét,
Csutorának fenekét,
Abból igyunk eleget.

Boldog új évet kívánok !

Szentiváni köszöntő

Elmondja: Varga Vince 76 éves törökkoppányi lakos.

Gyerek korában meggyfa és cseresznyefa héjából csinálták a "huszigyárgyát". Ezt a fiatal legények, legénykék és fiugyerekek csinálták. Egész évben készültek Szentiván ~~Kb~~ hetére / jun. 24./ A meggyfa és a cseresznyefa kérgét lehántották. Külön választották a háncsát / a fakéregbelső puha rostos része/ és azt megszárogatták. Később a felnőttek ezt megtiltották, mert kipusztultak volna a meggy- és cseresznyefák. Akkor más gyümölcsfa kérgét hántották le. Ezt is meg kellett tiltani a gyümölcsfák érdekében. Akkor más fából készítettek- és tapló gombából - huszigyárgyát. Ez a huszigyárgya egy kb. 1. méter hosszú erős drótra felfűzött szárogatott fakéreg hánca és közben taplógomba. Szentiván hetében felmentek a Malomdombra sötétedés után. Több helyen tüzet rektak. Ezeknél a tüzeknél gyújtották meg a háncafüzért, a huszigyárgyát. Az gyorsan tüzetfogott. Erős pattogó, szikrázó lánggal égett. A heves égést az is fokozta, hogy a fejük felett gyorsan forgatták. Sok legény és gyerek volt a Malomdombon. Egy-egy legénynek és gyereknek több huszigyárgyája is volt. Jó óráig is eltartott, míg az utolsó is elégett. Ez a Malomdomb a falu szélén van, az egész falu rálát. Amikor huszigyárgyázás volt, az otthonmaradtak mind nézték. Nagyon mutatós lehetett. A sötétben forgó tűzki- gyók, a lobogó tüzek között a kísérteties alakok uggálása. Közben a huszigyárgyázók ezt kiabálták, énekelték:

Huszi-huszi- gyárgya,
Szentiványi várgya.
/ Szél fujja, pipa Gyurka,
Bujj a v.....ba/

Utközben a Koppány patakon kellett átmenniük. Elöl mentek a legények, azok a hidon megálltak. Azok, akik akkor huszigyárgyáztak először, addig nem menettek át a hidon, míg a vízbe bele nem pisiltek. Ha nem tudtak, várni kellett, míg tudnak. Ezt szigoruan ellenőrizték.

Eredete nagyon régi lehet. Vince bácsi úgy magyarázta, hogy az ő öregapjának az öregapja is huszigyárgyázott. De az eredetét az sem tudta.

Mivel I. István-kori Koppány vezér népe élt itt, azok lezármazottai edták tovább a pogánykori tűzgrást ? Lehet. De erről a mai koppányiak nem tudnak. Ők úgy magyarázzák, hogy az eredete nagyon régi, és a tűz, jég, villám elleni szertartás. Valami utalhat az ősi eredetre: A tűzcsóva forgatása a tűz ellen; a feldobott csóva a jég és a villám ellen. No meg az öreggüző sámán-tánc a tűz körüli ugrálással és a kiabálás.

A további magyarázat: A patakparton, illetve a hidon való vízbe pisiltetés az árvíz, illetve a felhőszakadás elleni "varázslat" lehetett.

Már kb. 40 éve nem csinálják.

Czigner Ferenc az alábbiakkal egészítette ki a huszigyárgyázást: Régi hagyomány volt ez Törökkoppányban, hogy szent Ivánkor "Uszigyárgyázni" mentek a gyerekek. Sokan mentek. Már év közben gyűjtötték a gyümölcsfa kérget / meggyfa, cseresznyefa stb./ Jól kiszáritották. Felfűzték egy kb. 1 méteres drótra 30-40 cm. hosszán. A drót végére, ahol fogták egy kis fát kötöttek. Szent Ivánkor kivitték a Baba-Dag-i / török eredetű dülónév/ dombra. Az akácosszélébe. Ott száraz gallyakból tüzet raktak. Annál gyűjtötték meg a "uszigyárgyát" Akkorra már sötét volt. Ők az égő csóvát a fejük fölött forgatták, majd feldobták a magasba. Sok gyerek volt ott, akik uszigyárgyáztak. Szép nagy fény keletkezett, a faluba is jól bevilágított. Az uszigyárgya forogatásakor és feldobásakor azt szokták kiabálni:

Uszi-uszi-gyárgya,

Szent- szenti várva

Ez a szokás nemzedékről nemzedékre járt, de aztán véget ért. Az ő korosztályuk csinálta utoljára.

Bodó József a következőkkel egészíti ki az uszigyárgyázást:

Ő is szerette csinálni, Nagy gonddal gyűjtögette, válogatta a fakérget. Szárogatta a kemece tetején. Egy alkalommal a nagymamája elégette az uszigyárgyáját. Keserves kérdésére, hogy miért csinálta, azt válaszolta a mamája: Már nem kell csinálni. Ez már régi szokás, de ma már nincs szükség rá. Régen azért csinálták, hogy az ördögök szellemeket elűzzék vele. A patakba pisilést ő is említi. Ő is az utolsó uszigyárgyázók közül való. Jelentőségét már nem tudta.

Érdekes, hogy az idősebbek "huszigyárgyát" a fiatalabbak "Uszigyárgyát" mondanak. Vagy talán ez nem is a korosztálytól függ, hanem csak az egyik igymondja, a másik ugy. Hogy a szó maga mit jelent, nem tudom, eddig még nem sikerült kideríteni. Talán valami régi írásból kiderül.

Nyársdugás: Itt Somogyban közismert népszokás. Itt Török-koppányban is. Ma már igen ritkán fordul elő. Varga Vince bácsi a következő képpen mondja el:

Disznóölési szokás volt. Két féle volt: Barátságos és goromba. A goromba változat otromba volt. A nyársdugók levágtak egy ágas-bogas ágat. Valami otromba, goromba verset irtak rá. Rátűzték az ágra és a disznóölős ház ablakába dugták este. / Innen a neve: nyársdugás. Valamikor valóban nyárs lehetett, ami a pecsenye nyárson való sütését jelképezte. Később ágas fa lett belőle - több rúfért. A házigazdák hasonlóval viszonyozták a nyársdugókat / amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten alapon/. Az otromba versekre / amiket Vince bácsi úgy mondott el, hogy a tollamat és a jegyzetfüzetemet le kellett tennem - magám akkor még nem volt/, amelyek a falusi kanász "szókinccs" válogatott kifejezéseit tartalmazta, a megfelelő választ adta: Az ágasfára disznókörmöt, amit pörköléskor lehuznak, húgyhólyagot a hozátartozó részekkel és környékével. Erre a nyársdugók "bosszut álltak. Fogtak néhány verebet a szalmakazlakban, ereszelatt, vagy az istállóban. Azokat örölt erős paprikába, vagy magyarborsba hempergették meg. Lesték az ajtónyitást, akkor bedobták a verebet. Azok riadt röpködésükkel kiszórták a paprikát, vagy a magyarborsot. Volt prüszkölés, könnyezés. Ha szemfüles volt a házigazda, vagy a fia, vagy a segítők, elkapták a nyársdugót. Előfordult olyan is, hogy bezárták abba az ólba, amelyikből kivágták a disznót. Meg kell jegyezni, hogy ebből a goromba nyársdugásból nem lett elleneségeskedés.

A barátságos nyársdugás egyszerűbb volt. A vers szelíd hangú. Sőt egyenesen barátságos. Főleg ha a ház eladó sorba kerülő lány

udvarlója volt a nyársdugó. Ilyenkor is illik a nyársdugás után elfutni, de elég ha csak a közelben elbujik. A barátságos versre, barátságos a válasz is. Pecsénye, sültkolbász, hurka stb. és egyéb finomságok voltak a nyársom. Akkor úgy rendezik meg, hogy mikor a nyársdugó visszajön a nyársért a gazda "tetten érje" mert akkor egy pohár borra is behívják.

A főccstej. Ez is elterjedt és ismert népszokás. Azonban mégis irok róla. Leirom, hogy Törökkoppányban hogyan végezték és milyen jelentősége volt.

Varga Vince bácsi a következőket mesélte: A tehenet a borjazást követő harmadik napon megfejték /amit szopás után a kisborju meghagyott/. Azt felforralták, nagy tálba tették. A gyerekekkel körül ültették és kikanalaztatták. Azután nagy kiabálással körül kellett futni a házat és az istállót, hogy szerencsájük legyen az új borjuval.

Ez a főccstej nem volt gusztusos. Összement, megcsomósodott, rossz ízű is volt. Azonban a gyerekek mégis szívesen elmentek főccstejet inni. A szegénység vitte őket rá, vagy inkább a spórolás? Ugyanis a tejet minden képpen az utolsó cseppig a csarnokba vitték. Így a gyerekek szinte sohasem ihattak tejet. Ezért szerettek menni főccstejet inni.

Bodó József a következőkkel egészíti ki a főccstejjel kapcsolatos témát: Megellett a tehén. Rá pár napra megfejték. Felforralták a tejet és a összement. Azért forralták meg pár nappal az ellés után, hogy amikor az már nem megy össze, el tudják vinni a csarnokba a szopás után maradt tejet. De amíg összement, addig nem tudták elvinni. Nahát most mit csináljanak a tejjel? Meghívták az utcából az összes gyereket. Már előre tudták, hogy kinél, mikor lesz főccstej ivás. Szmitottak is rá. / A népszokás össze lett kapcsolva a gazdaságos megoldással, a tejcsarnok hasznával. / Ahol várható volt, már ~~le~~ leskelődtek a kapuban, mikor hívják be őket. Az volt a szokás, hogy a főccstejet beleöntötték egy nagy tálba. Amennyi gyerek volt, az mind kapott egy kanalat. Körülülték és kanalazták a főccstejet. Ez összement, turós tej volt. Nem volt gusztusos étel. De abban az időben a csicsókás hordóból is kiették a csicsókát. Hát akkor a főccstej is nagyon jó volt. Ha kevésnek bizonyult a főccstej, a pajta végénél levő hordóból ették a csicsókát. Nem kellett hozzá kés. A fogukkal tisztogatták meg a héjától. Ugy emlékszik rá, szép egészséges fehér fogaik voltak. A főccstej ivásnak és a csicsóka evésnek az e-

redménye egy kiadós hasmenés volt.

Czigner Ferenc a következőket fűzi a főcstej-iváshoz: Míg a gyerekek körbeülve kanalazták a főcstejet, a háziasszony csöves kannából öntöző rózsával jól megöntözte a gyerekeket. Ha lehetett észrevétlen közelítette meg őket. Ezt az öntözést azért kellett végezni, hogy az uj-fejős tehén könnyen adja le a tejet és sokat. Ugy folyjon, mint az öntöző kannából.

Prekáczka Józsefné /Jánosok Margit 55 éves Koppányszántói lakos, de törökkoppányi születésű, szintén mesél a főcstej-ivásról: A főcstejet akkor itták, mikor három napos volt a borju. Kifejték amit benthagyott a "burgyu". Az fölforralták. Összehívták a szomszéd gyerekeket. A szoba közepére letették egy nagy tárba, vagy többbe, attól függött, mennyi gyerek volt. Körül ülték karikára. Jó éles szélü plékkanállal /majdnem a szájukat vágta el/ "ötték könyérre" a főcstejet. A háziasszony rostába "lotyut" vizet. Mikor elfogyott, ezzel a vízzel és rostával a gyerekek feje fölött a rostán keresztül mindenkit megszentelt. Ez arra volt jó, hogy a tej hasznát el ne vigyék. Aztán megszórta őket kukoricával, így hulljon a pénz rájuk is. Mikor a gyerekek lementek, még a zsebüket is megnézték, nehogy egy szem kukorica még véletlenül is kikerüljön a házból. "Elvitték" volna a "táj" hasznát, meg a "burgyu" szerencsáját.

Kendernyomás: Elmondja Rohonczy Jánosné 47 éves törökkoppányi lakos: A kender házi feldolgozásánál használták. Mivel Törökkoppányban valamikor csak házi feldolgozás volt és sok kendert termeltek, sok volt a kendernyomás is. Ez a munkafolyamat egyik kiegészítő része a kender feldolgozásának.

A kender feldolgozási folyamatot most nem írom le. Meg talán máskor sem, hiszen nagyon sokan leírták már. Én legfeljebb csak arra vállalkozom, hogy kiegészítő részeket írok le, ami a gyűjtési területemre vonatkozik. Ilyen a kendernyomás. Ez olyan népszokássá vált Törökkoppányban, mint itt és és máshol is a kender-fonó. Erről úgy beszéltek, mint a fonóról, vagy a tollfosztóról. Pl. ide és ide elmegyünk a nyomóba.

A kendernyomást a tilolás és a gerebenezés közé tették. Célja a merev kemény kenderszálak megpuhítása, lágyítása, rugalmassá tétele. A nyomás lényege: A tilolás után a sok benne maradt pozdorja /rost nélküli merev fás részek/ nehezitené a gerebenezést. A gerebentul sok finom rostot kivinne a kenderből. Ezért nyomják, hogy a pozdorja leváljon a rostról. Hát ez úgy történik, hogy a kerítés mellé

hosszan deszkákat tesznek a földre. Erre tettek annyi kisebb köteg kendert, ahány személy típortá. Ezt mezitláb, vagy zokniba, lábbal göngyölgetve típorták, puhították. Közben a kerítésbe kapaszkodtak. Ez a művelet főleg a lányok dolga volt. Természetesen a szomszéd - és rokonlányok, barátnők segítettek. Ezt a segítséget aztán visszasegítették. Ez a munka, mivel általában fiatalok végezték, vidáman ment. Az énekszó, a hangos tere-ferre messzire hallatszott. Persze meghallották a legények is. / Biztosan azért hangoskodtak, / A lányok a kerítést belül fogva típorták a kendert. A legények a kerítést kívül fogták egy darabig. Majd hamarosan belül voltak ők is. Siettek besegíteni a lányoknak. Ez azért is történt, mert a háziak süteményt, kalácsot és bort hoztak. Ha hamarosan véget ért a nyomó, utána folytatódott a nótaszó. Addigra előkerült egy citera, vagy harmónika és táccal fejeződött be a kendernyomás.

A kendernyomást nyáron, vagy jó időben az udvaron végezték. Télen, vagy rossz időben a lakásban az asztal körül, az asztalba kapaszkodva végezték.

Itt Törökkoppányban népszokássá vált a kerikázó tánc is. Egy ilyen kerikázó táncot énekel és mond el Prekácza Józsefné:

Erdőn járóznak a lányok,
Táncra ^eprdülnek a ~~lányok~~ lábok.
Mellik járgya ja legszebben,
Azok a leghiresebbek.

Mester urnak nincs csizmája,
Fázik szegénynek a lába.
Majd elmegyünk a vásárba,
Veszünk csizmát a lábára.

Máva, máva, fehér máva, / mályva /
Kinevet ő ekkorára.
Édesanyám nevelt engem,
Barna legény szeret engem.

Üssöm meg legény a menykü,
Akkora, mint hat malomkü.
Mér tartottál engem szóval,
Három esztendőnél fogva.

Kis alacsony garádicson,
Lassan járgyon a kisasszony.
Mer' ha megbotlik a lába,
Eleshetik az utcába.

Ejnye, ejnye, de szégyüllöm,
Hogy rögge' köll xhazamönnöm.
Fére köll a szégyönt tönnöm,
Mégis el köll hazamönnöm

Igyekeztem úgy leírni, ahogy kiejtette. Prekáczkáné a saját bevallása szerint, már nem egészen koppányiasan beszél. A ő-ző beszédet már kezdi elhagyni. Rég óta él Koppányszántón. Bár már Törökkoppányban sem igen találni tiszta ő-ző beszédű embert.

Prekáczkáné a karikázó táncról a következőket mondta: Nemcsak fiatalok, az idősebbek is szokták táncolni. Üveges tánc volt. Két kört alkottak. Amennyi személy volt belül, annyi személy volt kívül is. Ellenkező irányba lépett a két kör, illetve a karika. Egy-más kezét a derekuknál fogták.

Ezzel a pályázatomban népszokások című részét befejezem.

XXXX

Következzék a hiedelmekről szóló gyűjtésem.

Szabó Józsefné 63 éves törökkoppányi lakos meséli: Az édesapja és az édesanyja lóherszénát gyűjtöttek. Éjjel féltizenkettő volt / gondolom azért, hogy a lóherszéne virágja és a levele le ne törjék. Meg talán az idő is szoritotta őket/. Egyszer csak látják ám, hogy a földjüknek az egyik sarkára egy olyan hosszú valami lépett, mint a telefonoszlop. Onnan a föld közepébe lépett, majd a temetőbe. Mondásuk szerint éppen akkor ütött a toronyóra tizenkettőt. A ^{gy}ygyermekük kinevették őket. Ők állították, hogy mind a ketten látták.

Értényben volt a mamája és az édesanyja. Mikor jöttek haza delet harangoztak, mikor a szántói / Koppányszántó. Törökkoppánnyal szomszédos falu/ horhoshoz értek. Egyszerre csak előttük termett egy kislány. Olyan öt-hat éves. Tiszta feketébe öltözve, az ut közepén. Ők nagy^msiettek. De az mindig előbbre ment. Ahol a legmagasabb a horhos, eltűnt a szemük elől. Hiába keresték nem találták sehol.

Czigner Ferencné meséli a következőket: A Flamordoki erdő felé a tetőn van egy kápolna. Éjjel jött haza ~~SEKKE~~ Szakcsról Dávid Vica néni, meg a Vendel bácsi. Két öreg. Már régen volt. Hát odaér-

érnek a kápolnához. A kápolna ajójában ott áll egy kislány tiszta feketében. Oda akartak hozzá menni, közben kérdezték: - Kislányom, hát hogyan kerültél te ide? Mi van veled? - Ahogy a kápolna felé mutat, a Vendel bácsinak valami tüzes dolog elüti a kezét. Akkor már nem mertek odamenni a kápolnához. Mentek tovább hazafelé. A kislányt addig nem is látták, míg be nem értek a flamordoki rétre. Ott a kislány ismét eléjük került és ment előttük, míg a törökkoppányi szőlőhegybe be nem értek. A két öreg féltében hazáig imádkozott.

Egy másik mese: Egy törökkoppányi ember testvére ott lakott egy közeli pusztán / a pontos nevet és a helyet nem írhatom meg, kértek rá/. Ott a pusztán a nyár vége felé volt a bucsu. A törökkoppányi ember fia és annak a felesége elmentek a bucsuba. Nagyon szépen fel voltak öltözködve. Mindenki azokat nézte. Ott volt egy kíváncsi öregasszony is. Az annyira megbámulta őket, hogy az borzasztó. Éjfél tájban eljöttek haza. Már a gerézdi temetőnél jöttek. Vágtában elkerülte őket egy ló. Nagyon megijedtek, de azért csak mentek tovább. Megint elkerülte őket a ló. Háromszor is elkerülte őket, mire Gerézdre értek. Akkor az ifju férj elkiáltotta magát: - Szent kereszt törd meg a hatalmát! Azután többet nem látták a ~~hatalmát~~ a lovat. Az az öregasszony volt, aki olyan nagyon megbámulta őket. Boszorkány volt. Meg akarta rontani őket.

Ennek a történetnek az az érdekessége, hogy nem is olyan régen történt. Már akkor sem volt szokás a boszorkányokban hinni. Mégis "megtörtént vele" a dolog. Csak annak magyarázható hogy a környezete állandó babonás félelemben nevelte.

A következő mese: Ezt is a régi öregek mesélték: Egy pap éjféleli misét tartott. Amikor hazament az éjszakát együtt töltötte a szakácsnéjával. Ezt a nagy bűnét a jóisten már nem nézhette tovább. Ráküldte az ördögöket. Azok taligára tették. Aztán kihuzták a Puska-közön át az akácásba. Reggel keresik a szakácsnét. Hát akkor mondják, hogy hallották mikor nagy zörgéssel az ördögök elvitték. /Kérdésemre, hogy a papot miért nem vitték utána, csak nevettek./

Egy másik mese: Régen nagyon hittek a babonában. Készíteni szoktak lucaszéket. December 13-án kezdik készíteni és szent-este éjfélig kell befejezni, stb. / Amit a lucaszék készítéséről itt Törökkoppányban tudnak, az közismert. Érdekes, hogy a lucaszékről viszonylag keveset beszélnek. Nem fűződnek hozzá érdekes történetek. Csak ez az egy, ami most következik. / A mesélő néni szomszédjában lakott egy legény. Meg akarta egyszer nézni, hogy a másik szomszédban lakó öreg néni milyen boszorkány. Az apja tudta nélkül el kezdte készíteni a

Lucaszéket. Karácsony este lett. Már esteledett. Etetni kezdtek. Az apa kiengedte a marhákat inni. A legény meg gondolta, hogy most mindenki kintvan, hát beleüti az utolsó éket. Mikor kész lett fölneéz. Előtte áll egy tehén a két nagy szarvával. Azt hitte szegény meglepetésében, hogy a szomszédasszony áll előtte tehén képében. Dühösen fujva. Ijedtében elájult. Ugy kellett felmosdatni. Pedig csak a saját tehenük jött be az istállóba.

Ócsag Gáborné 75 éves törökkoppányi lakos a következőt meséli: Nagymamája mesélte még, hogy élt Törökkoppányban egy család. Ugy hívták, hogy : Gazdag Borsiék. Az a monda járja róluk, hogy szerencsével gazdagodtak meg./ A Gazdag ragadvány-név magyarázata a néphiedelme szerint/ A szerencse a következő képpen alakult. Tehát ezeknek a gazdagoknak az őse ment a szőlőhegyre a feleségével. Erre Ocsagék felé kellett menniük, amerre a kövesut vezet. De akkor még földesut vezetett. Akkor is ilyen nagy hűthoson kellett átmenni. Kiállt egy fazék a horhos oldalából. Egy kék zománcos fazék. Nem is olyan picike. Azt monda az ember a feleségének, mikor észrevette a fazeket: - Ott van egy fazék a partoldalban. Nem Pénz van benne? - A felesége rádörrentett: Ne vacakolj te "avva", menjünk mi csak dolgozni. A szőlőhegyen volt nekik egy jó darab földjük. Hát volt ott mit dolgozni. De az ember nem hagyta magát. Ő mégis odament. Leszállt a kocsiról - mert lovaskocsival mentek. Odament és a kapával addig turkálta, míg ki nem ásta a fazekat. Hát "teli" volt vénnel. Ugy beszéltek hogy ezüst pénz volt benne. Meg valami papír pénz is. De a fő érték az ezüst volt. Szép lassacskán el kezdték vásárolni a földet. Apránként, hogy gyanus ne legyen. "Mert akkor a föld volt a minden. Most is csak abból lehet megélni, ha valaki a földben dolgozik." Hát így gazdagodtak meg azok a Borsiék.

Rákérdeztem a következőkre: Az egy éve beadott pályázatomban több elbeszélés alapján irtam, hogy Törökkoppányban sokszor láttak a mezőn "fényességeket", " parazsat" , amiből aztán "pénz" vagy "arany" lett, ha hazavitték. Hát és a tavalyi pályázatomban végére nem tettem pontot. Egyes dolgokra keresem a " magyarázatot ". A hiedelemmondákra a hiedelem-magyarázatot. Az ideai pályázatomban a népszokások és a mondák közé azért is tettem bele a babonás történeteket, hogy az előző pályázatomban csatalakoztatni tudjam. De erről irtam már.

Tehát a rákérdezésekre a fényességekről a következő választ adott Ócsag Gáborné és a férje, Gábor bácsi /ő már 80 éves./ Gábor bácsi még az apjától hallotta, hogy az a pénz átokkal lett elásva.

Kérdeztem, miért átkozták meg a pénzt? Olyan sok volt? Vagy bűnös uton jutottak hozzá? Gábor bácsi válaszolt: Azok akik elásták öregek voltak, meg gazdagok voltak. Irigyelték, hogy másnak maradjon a pénz. fogták és elásták.

Kérdeztem: Ők is hallották-e, hogy erre az élásott pénzre ördög, vagy boszorkány vigyázott? É Hát ilyenféle volt ! mondta Bözsi néni, Gábor bácsi felesége. Apósa, Gábor bácsi apja is szegény ember volt. Az mesélte. Egyszer négyen elmentek a Baba-Dag-ba pénzt keresni. Ez az átokkal élásott pénz, ha nem veszik ki a földből annak idejében, lángolva feldobja magát. Ilyen helyet kerestek most négyen. Még szentelt vizet is vittek magukkal. Egy utkanyarba mentek, mert egy valaki azt mondta. itt látott lángokat. Odaértek. El kezdtek ásni. Már elérték a fazeket. Régen fazékba szokták elásni a pénzt. Akkor nagy világosság lett és a fejük fölött kaszák jártak. Megijedtek, elfutottak. Nem lett a pénzből semmi.

Ezzel kapcsolatban Zátonyi Lajos 74 éves törökkoppányi lakos a következőket meséli: Egy koppányi idősebb ember szüleivel történt: A betyárok mondták meg nekik, hogy az akácásban ennyi és ennyi arany van élásva. A helyet és az időpontot is megmondták, hogy hova és mikor menjenek ásni. Pontosán meg is mutatták, hogy hol ássanak. Sok aranyat fognak ott találni és azután boldogok lesznek. De, ha ásás közben bármit látnak, ne féljenek. Hát azok neki is álltak az ásásnak a megadott helyen és időben. Hogy aztán mik mutatkoztak nekik azt azok látták. Már annyira izgatottak voltak, hogy kijöttek a gödörből. Pedig már nem messze voltak az aranytól. Ott gondolkodtak a gödör szélén, hogy mi tévők legyenek. Egyszer csak hallották, hogyan tűnik el a pénz. Hallották a csörömpölését, csengését. Másnap kimentek, mint egy három-négyakós hordó, akkora üredék volt ott. De pénz nem volt ott semmi.

Érdekessége ennek a mesének, meg általában a többinek is, hogy ahányszor elmesélik, annyiszor más a változat. Ezt is más változatban mondta el Lajos bácsi, mikor egyszer az utcán találkoztunk. Akkor nem volt velem a magnó. Akkor elmondta, hogy miért menekültek ki a gödörből: Mindenféle tulvilági lények döfködtek feléjük a villájukkal és a szarvukkal.

Lajos bácsi folytatta a meséjét a parázs-aranyról: Az akácásban még régen legeltettek. Ott találtak tüzet, illetve parazsat. rá akartak nála gyujtani, de nem tudtak. Réggelre az eldobált parázs mind arany lett. Ez nem a Lajos bácsival történt. De a következő

történet igen: Fiatal korában / 20 évig pásztor volt/ udvarolt egy lánynak Biró-pusztán. Egyszer este meglátogatta. Amikor kint beszélgettek a lánnyal, akkor látta, hogy láng tört fel a földből és utána parázslott ott valami. Mondta az anyjának, mikor hazement. Az megmagyarázta, hogy pénz, vagy arany volt. Mert a régen elásott pénz, vagy arany sok év után feldobja magát tisztulni.

Lajos bácsi folytatta a babonás történeteit: Az unokatestvére és annak a barátja összebeszéltek. A szomszéd asszonynak nagyon szép hagymája van, hát elmennek az egyik este megvámolni. Szegények voltak, szinte mesébe illő. Kellett a k^enyér mellé aratáskor a hagyma! Hát elmentek ezek ketten hagymát lopni. Meg kezdték a hagymát kihuzogatását. De megjárták! Ahogy az első "hajmát" megfogták, nem tudták eleresztetni. A vénasszony ment ám reggel: - Na - "aszongya" - szép maderak itt "vattok"?! Egy kis bot volt nála, azal megütögette a kezüket. Így tudták eleresztetni a hagymát. Szégyenkezve mentek el. Hát ez a vénasszony a népmese szabályai szerint boszorkány volt.

Lajos bácsi meggyőződéssel és fiataalkori emlékein fellelkesülve mesél. "Élménye" bőven volt. Husz évig pásztor volt. Sokáig utór - ugynevezett utkaparó is volt. Most pedig az öreg ~~nyugdíjas~~ már nyugdíjas. Mindig hajlamos a vidám tréfára. Állandóan mosolygó öreg ember. Aki nem ismeri, nem tudja mikor komoly és mikor tréfál. Érdekessége, hogy milyen vidámkedvű, szinte gyermeki lélekkel megáldott ember, olyan érzékeny is tud lenni. A vidám történetei közben egy balladát énekelt egy kislányról, közben meg-megakadt. Elérzékenyedett. A felesége csodálkozott azon a balladán, hogy ezt még nem is hallotta. Ilyen eset többször is előfordult a gyűjtéseim során, hogy olyan mesék, történetek és énekek jönnek elő, amit a feleség, vagy más családtag még nem is hallott. Olyankor csodálkozva néznek rám és a mesélőre, vagy éneklőre, hogyan lehet ez? Még a mesélő, vagy az éneklő sem tudja, hogyan történt a dolog. Csak mosolyog és mondja. Minden kérdésemre válaszolnak. Ha nem tudnak segítenek, hogy ki tudná ezt a faluban. Ugy engednek el a beszélgetések után, hogy menjek hozzájuk ismét. A gyerekek által is kapok üzenetet. Sokszor bizalmas dolgokat is elmondanak. Azokat az őszinte megnyilvánulásokat, régen elfelejtett dolgok felidézést én nem csodálom. Sokszor egy villanásnyi idő és emlékezik az illető. Egy Zala megyei kisfaluban születtem. Iskoláim idején túl állandóan a falusi nép, a parasztok között éltem. Apám is falusi tanító volt. Nagyon szerették. Minden

bizalmas dolgaikkal hozzá fordultak. Én akkor még mint kisgyerek azt figyeltem, hogyan csinálja. Később, mikor nagyobbacska lettem, ezt megbeszéltük. Azt mondta, az egyszerű falusi ember nagyon tud szeretni és megbecsülni valakit, ha az is szereti és megbecsüli őt. Megtanultam. Végül megtaláltam a "kulcsot", amivel megnyerem a bizalmukat. A kérdések, amiket felteszek a gyűjtéseim során /a gyermekkori emlékeim, a honismereti tanfolyamon szerzett ismereteim és Együd Árpád a Somogyi Múzeumok ig.h. tanácsai alapján/, sokszor elevenbe vágnak. Az idős emberek szívesen emlékeznek. De nehézség van akkor, ha ezek az idős emberek még gyermekkorukban hallottak egy-egy mesét az akkor élt öregapjuktól. Ilyenkor nehéz a visszaemlékezés. Most jön a kérdés, vagy a ravaszul elmondott történet, amihez hasonlót szeretnék hallani. Sokszor mint a felvillanó vaku, egy pillanatra megvilágít mindent az emlékezetben. Aztán már megy minden. A többi már a magnó és az írógép dolga. Persze néha egy kis gyűjtői fantázia. Sokszor a darabos, döcögő, történet-foszlányokat kerek egészé kell kialakítani.

Elnézést a kis kitérőért. Ez ide kívánczozott, mert Lajos bácsiék is hívtak mindig, mert jó velem beszélgetni. És még sült tökkel is megkínáltak. Olyan természetesen, mint akik meg vannak róla győződve, hogy ezt a kimondottan paraszti csemegét biztosan szeretem. És igazuk van.

Folytatom a Lajos bácsi meséjét: Ez olyan, amit már sok felé hallottam már. Zala megyében is, Vas megyében is és itt Somogyban is. Csak a folytatás, illetve a befejezés más. A mese röviden, hiszen ismeretes: A temetőből fogadásból elhoznak egy keresztet a kocsmába. Az vissza is kell vinni annak, aki elhozta. A vége minden esetben az lett, hogy aki visszavitte a keresztet és visszadugta a helyére, odaszurta a kötényt is / régen sötétkék vászonkötényt hordtak a falusi férfiak/. Ki akart egyenesedni, de nem tudott. Azt hitte, hogy a halott fogta meg. A történetek szerint legtöbbször szörnyethalt ijedtében. Ebben az elbeszélésben az az érdekes, hogy "igaz" volt. És nem halt meg senki. Lajos bácsi /akkor még fiatalember volt/ egy barátjával meglesték, hogyan viszi vissza az a másik a keresztet. Az oda is szurta a kabátja sarkát. De nem ijedt meg / talán azért, mert nagyon részeg volt/, hanem szölongatta azt, aki oda volt temetve: - Gyuri, ereszd el a kabátomat! Kétszer, háromszor is elmondta. Közben észrevette, hogy a kereszt csipte oda a kabátját. Eligazította rendesen és elment. Ezek ketten, újra fogták a keresztet

és megint elvitték a kocsmá elé. Észrevétlen odaállították a kocsmá ajtóba. Ugy vették észre. Nem akarták elhinni, hogy az a részeg ember rendesen a helyére tette. Akkor Lajos bácsi és a barátja vállalkozott rá, hogy megfelelő mennyiségű bor ellenében visszaviszik. Vissza is vitték. Amint visszatűzték a keresztet a helyére, egy nagy fekete madár jött és egy nagy szélvihar. Abban a nagy szélviharban a fekete madár mindig rájuk csapott. Futva menekültek onnan.

Érdekes ez a fekete madár históriája is. Több törökkoppány embertől hallottam már.

Prekáczká Józsefné is mond néhány hiedelmen a papuló szokást, történetet: Vihar, jégeső üző ima: Mikor még Prekáczkáné kislány volt, megfigyelte, hogy egy Panni néni nevezetű koppányi asszony hogyan imádkozik. Kint érte őket a vihar a szőlőhegyen. Nagyon villámlott és dörgött. Csunya felhő jött. Jégtől féltek. Ők bemenekültek a Sümegiék pincéjébe. Míg odaértek már jól kopogtatta a fejüket a jég. Ez a Panni néni kiment a diófa alá és rákezdté:

Oszlasd el atyaisten,
Oszlasd el fiuisten,
Oszlasd el megváltó uristen,
Oszlasd el szentlélek uristen.
Mindenkiére egy csöppöt,
Senki se érzi meg,

Mikor csak az eső kezdett esni /főleg ha nagyon kellett/, azt imádkozta:

Öntözd meg uram,
Csak ezt öntözd meg !
Nagyon kő' neki.

Nevették is érte sokat, hogy az esőt csak a magáéra kérte, de a jeget mindenkiére.

Husvéti étel szentelés. A korábbi misére szokták elvinni az ételt, amit szenteltetni akartak. A szentelés és a mise után valakinek a családból nagyon kellett futni hazáig a szentelt étellel, hogy az aratás gyorsan lefogyjon.

Virágvasárnap pedig barkát szenteltek. Azt a házba nem vitték be, hanem az "isztergyébe"/eresz alá/ szokták tüzni. Ennek az volt a jelentősége, hogy a házat elkerülje a tűz /abban az időben igen sok zsuppos ház volt, ezért volt gyakori a tűz/.

A szobába nem szabad bevinni kikericsset, mert akkor belefulladásnak a zsibák /kis libák/ a tojásba.

A gólyahírt pedig zsibadöglesztőnek mondták. Még a ház közelébe sem volt szabad vinni.

A kása virágtól /fehér színű virág, nem tudom a nevét/ a csibe fullad a tojásba. Azt sem volt szabad a házhoz vinni.

A Mátyás napi ludtozásokat meg szokták inni. A Mátyás napon tojott libatozás nem kel ki. Ha ki is kel, Mátyás napjáig /tehát rá egy évig/ el fog pusztulni. Az édesanyja meg is szokta jelölni ezeket a tojásokat és a belőle kikelt kislibákat. És igaza is volt!

Nagyon érdekes a "váltott gyerek" történet, illetve az ezzel járó népszokás! Máskor itthon születtek a gyerekek. Nagyon szép és egészséges gyerekek születtek akkor is. De ha egy gyerek csak sirt- sirt, azt mondták, hogy valamelyik boszorkány kicserélte az annak beteg, göthös gyerekével. Mert a boszorkányoknak a saját hozzátartozóját kellett először megrontani. Azon kellett tanulni a "mesterséget". A legközelebbi hozzátartozóját kellett megrontani. /most mondott egy-két nevet és példát, de megkért, hogy hallgassak. Hát hallgatok./ Tehát a boszorkány a saját megrontott gyermekét kicseréli az egészséges újszülöttre. Hát ezért ha egy gyerek megszületett igyekeztek vánkosba /pólyába/ kötni. A vánkos kötőjére szentelt rózsafüzért kötöttek, hogy a boszorkánynak ne legyen hatalma fölötte. Aztán esti harangszó után nem lehetett kivinni a gyereket az utcára, amíg be nem mutatták a templomban. A keresztelővel is nagyon siettek. Egy-két napos gyereket már megkereszteltek. Ez mind a boszorkányok miatt.! De akkor nem voltak ám olyan fényes keresztelők ám, mint ma! Ha kéthetes gyerekágyas elmúlt egy asszony, akkor szokták bemutatni a gyereket a templomba. Paplannal le volt a gyerek takarva. Az édesanyja és a legközelebbi hozzátartozója szokta elvinni. Bevitték a sekrestyébe és szóltak a papnak. A pap égő gyertyát adott az anyakezébe és úgy imádkoztak. Mise után a gyereket bevitték a templomba az oltár elé. Ez volt a bemutatás. Ezek után már nem volt hatalma a boszorkánynak, hogy kicserélje.

De miért is ne hitte volna a nép, mikor a pap is tudott róla és nem szólt ellene !

De mi volt akkor, ha elkéstek. Valamit kihagytak. Talán a legelsőt, a szentelt rózsafüzért? A boszorkány meg már kicserélte a gyereket. Hát erre is volt ám szokás! Még pedig a következő: Egy megtörtént példa: A gyerek egészséges volt, de csak sirt-sirt. Sovadt, hervadt. Beteg lett. Akkor a családnak a legidősebb asszonya

végezhette el a gyógyítást. De az amíg ezt csinálta nem szólhatott egy szót sem. Akárki, akármit mondott hallgatni kellett. El kellett fűteni a kemencét. Amikor leégett, a parazsat előre kellett huzni a kemence ajtajához és egyenletesre szét kellett teríteni. A sütőlapát-ra rátették ezt a siró-rivó gyereket. Akkor "köröszöt" vetett ez az asszony rája. Először a lapátra, aztán a gyerekre. Aztán magára. Ugy vitta a kemece felé, hogy "beötti" /beveti/. Közben azt mondta /most már szabad volt neki beszélni, de csak ezt/:- Te ronda, ha e' nem viszed, ki nem cseréled ezt a gyereket, én a te gyerekedet nem "nevellem", bedobom a kemencébe. "Ég-gyen" el, de a "lölköd" is. Ezt háromszor mondta és csinálta. Közben a gyereket odatartotta a kemence ajtajához. Ezután biztosan visszacserélte a boszorkány a gyereket.

Erről Prekáczkánének is meg volt a véleménye: Biztosan meg volt fázva a gyerek és a kemence előtt jól fülmelegedett.

Az tisztázva lett, hogy a boszorkány nem a gyereket, ill. a testet cserélte ki, hanem a "lelket".

A kemencével kapcsolatban volt még egy másik szokás is: Az édesanyja a kemencébe, ha kenyeret sütött, kereszt alakban dobálta be a fát. Azért, hogy a tiszító tűzben szenvedő lelkeken segítsen.

Ha már a gyógyításról volt szó, egy szorosadi asszonyról is írok. Történetét a fia, Lichtenberger Ádám 72 éves szorosadi lakos mondja el. Édesanyja gyógyító javasasszony volt. Régen messze volt az orvos és sokan az édesanyjához fordultak segítségért. Volt akinek bedagadt a torka, úgy mondták abban az időben, hogy "torkgyik". Igen hosszú ujjja volt. Benyult a beteg szájába, fölnyomta a mandulát. Kifakasztotta. Kifolyt a gennyes vér. Utána tudtak nyelni, enni. Akinek nem segített, mert nem vitték hozzá, az bele is halhatott. Veszedelmes betegség volt az valamikor.

Jöttek hozzá olyanokkal is, akik sárgaságban voltak. Hát-
ra mentek a kertbe és egy fa körül kellett körbe menni este. De csak holdvilágnál lehetett. Sötétben nem.

Beteg jószághoz is hívták. Szenes vizet csinált. Parazsat dobott a vízbe. Ha lent maradt a parázs, akkor ^{nem} segíthetett, ha feljött a parázs, illetve a szén, akkor segíthetett. Akkor meggyógyul a jószág. Abból a szenes vízből megittatta azt jószágot, vagy csak itatott belőle. Állítása szerint ez serkentette a beteg jószág vérkeringését és így tényleg tudott segíteni. Volt olyan is amin nem tudott.

Jöttek olyan gyerekekkel, akik valamitől megijedtek. Volt az édesanyjának a varrókosarában viasz. Arra már nem emlékezik az elbeszélő, hogy az édesanyja forró vízbe öntötte-e a viaszt, vagy a forró viaszt öntötte-e a hideg vízbe./Azt hiszem az utóbbi történt./ A viasz furcsa formákat vett fel a megszilárdulás után. Aztán elkezdte magyarázni, hogy: Látjátok itt a feje, tehát volt. Vagy itt a feje, kutya volt. Rákérdezésekre, használt-e a viaszöntés / ónya öntésnek is nevezik/ ? Válasza: használt. Mivel megtudták mi okozta a bajt. A másik kérdésekre, kitől tanulta az édesanyja, nem tudta. Az soha nem is ~~tudta~~ mondta. A viaszöntést tovább faggatva kérdeztem: Az öntés után és a magyarázat után mit csinált. Összegyúrta a viaszt. Pontosan nem emlékszik, de úgy rémlik, mintha a fejükre öntött volna egy kis vizet, abból amibe a viaszt öntötte. Keresztet vetett rájuk, vagy valami ilyesmi.

A füvek közül, amit az édesanyja használt, csak a "farkas-almafü"-re emlékezik. A törökkoppányi vásártéren lehetett ilyent találni.

Ezzel a pályázatom hiedelmek, hiedelemmondák részét befejeztem.

XXXX

Következik a mondák, főleg betyármondákról szóló gyűjtésem. A mondák, amik itt Törökkoppányban élnek vagy a törökökkel, vagy a betyárokkal kapcsolatosak. A törökökről szóló monda nagyon kevés. Azt, amit felgyűjtöttem, már néhány hónapja beküldtem a Somogyi Honismereti Híradónak. Ezt tehát nem írhatom most meg. A másik a kőkecske meséje. Ez nagyon ismert, tehát ezért nem írom le. A harmadik a Törökkoppányban ma is élő emberek törökös nevének eredete lenne. De ennek még nagyon a kezdetén vagyok.

Maradnak, hát azok a mondák, amik legtöbbször a betyárokkal kapcsolatosak.

Az első monda, amit már leírtam, mint már említettem a Somogyi Néplap 1981. áprili 10-i számában jelent meg. Erről ebben a pályázatban nem írhatok. Mivel mondáról van szó, a monda többféle alakban, változatban ismeretes. A gyűjtéseim során ennek a mondanak is megtaláltam egy másik változatát. Az a bizonyos Györki György / Az 1938-as négy törökkoppányi népdalénekes egyike/ "Andóri, Andandóri énekes furulyás dalának eredete más történetben is ismeretes. A fent említett újságcikkem alapját Bódi Ferenc törökkoppányi lakos mesélte, akinek maga a népdalénekes Györki György mesélte.

Ez amit most leírok Czigner Ferencné /Árvai Mária, az egyik népdal-énekes unokája/ 69 éves törökkoppányi lakos meséli el.

Mielőtt a leírásába belefogok ennyit azonban le kell írnom az összefüggés kedvéért / pályázaton kívül/. A gyűjtéseim során találtam Törökkoppányban néhány 1938-ban felvett és készített hanglemezt: /Pátria/ "Törökkoppányi népdalok" felírással. Négy törökkoppányi népdalénekes dalainak a felvétele van rajtuk. Az énekesek: Holcz György, Györki György, Árvai Pálné és Sümegi Jánosné. A hanglemezek készítői: Magyar Néprajzi Múzeum és a Magyar Rádió. Ezekből a lemezekből a négy népdalénekes tiszteletpéldányt is kaptam. De csak az egyik énekes, illetve annak az utóda őrizte meg a mai napig is. Kértem is őket, ki ne adják a kezükből! Hát ezeket a régi dalokat, illetve a hanglemezeket talán én szólaltattam meg először itt Törökkoppányban. Legalábbis a tulajdonosaik nem emlékeznek rá, hogy azelőtt hallották volna. Ezeket a dalokat magnóra vettem. Az természetesen átvették a tulajdonosok. Azóta már soknak megvan Törökkoppányban az a magnó-felvétel, hiszen a másik három rokonsága is büszke az elődökre. Nahát ezek között az énekek között van egy érdekes dal. Csak annyi a szövege: Tangor, Andandóri. Éneklő Györki György. Ez mesélte a dal eredetét Bódi Ferencnek, aki pedig mesélte nekem. Ezt irtam meg a Somogyi Néplapnak.

Tehát amit Czigner Ferencné mesél leírhatom, mert egy másik változat. Tehát a mese így szól:

Van egy jágerház Cserháton, Szakcs és Törökkoppány között. / Ma is megvan. Tolna megyéhez tartozik. Voltam ott, láttam. Nagy épület. Hatalmas hársfa áll mellette. A vadászok, akik vendégül láttak, azt állítják, hogy a hársfát Mária Terézia ültette, vagy ültettette. / Ott lakott egy öreg erdész. Annak volt három kutyája: Az egyik neve: An, a másiké: Dan, a harmadiké: Dóri. Innét ered az Andadóri / An-dan-dóri/. Éjjelente bejártak az erdészhez a betyárok. Az erdész már unta a sok látogatást /gondolom nem győzte őket étellel, itallal/. Az ajtót nem nyitotta ki. Kihajolt az ablakon és énekelni kezdte: Dóri- Dóri- An-Dan-Dóri, Dóri-Dóri -Andandóri. Mindig hangosabban és gyorsabban mondta. A kutyák összefutottak és azok elzavarták onnan a betyárokat. Így menekült meg az erdész. Ezt a betyárt /gondolom a vezért/ itt lőtték agyon Marosd pusztán, a Marosd patak partján. Ott is va eltemetve.

A másik mesélő Szabó Józsefné 63 éves törökkoppányi lakos. A másik népdalénekes unokája. Az ő dédnagypapája kint lakott a szó-

hegyen. Őhozzá bejártak az erdőből a betyárok. Megparancsolták neki, hogy:- Rádi bácsi hozzon ennyi és ennyi hust, kenyeret. Bor volt a hegyen. Ezeket a dolgokat kivitte nekik. Elkérték a pince kulcsát és hazaküldték. Mondták, hogy mikor jöhet vissza. /Két- három nap múlva/ A kulcsot a megbeszélte helyre tették. A pénzt - megfizették a kenyeret, a hust. Ingyen nem kívántak semmit - ott hagyták a pince asztalom. Az elbeszélő nagymamája kislány korában nagyon szeretete volna látni a betyárokat. Főleg a betyár vezért. Egyszer, már fiatal menyecske korában történt, kint dolgozott a szőlőhegyen. Délben ebéd után lepihent a pince előtt a pitvarban. Volt ott egy kis széna. A nap is jól odasütött és el is aludt. Arra ébredt, hogy valaki meglökte a lábát. Fölriadt. Látja, hogy kilenc betyár áll körülötte. Mind ráfogta a fegyverét. Annyira megijedt, hogy nem tudta megjegyezni milyen volt az a betyár, akit annyira szeretett volna régen látni. Pedig most ott állt előtte. A betyárvezér azt mondta: Én vagyok az, akit annyira szeretett volna látni. De a mamája még szólni sem tudott. A betyár ismét megszólalt: Ne féljen, ne ijedjen meg, mert mi nem bántunk senkit. Hanem most menjen haza. Mondja meg az apjának, hogy ismét hozzon élelmet. Maga meg csak ne féljen ! Hát az úgy elment, hogy vissza sem mert nézni. Tényleg, a szegény embereket nem is bántották. Ez a betyár Savanyó Józsi volt, úgy emlékszik az elbeszélő. És azt is úgy hallotta, hogy ezt a betyárt Szorosad és Törökkoppány között a zombékos réten, a nádasban agyonlőtték.

Czigner Ferencné közbeszólt: Ugy hallotta, hogy a betyárok csak éjjel voltak betyárok. Nappal pásztorok voltak.

Az érdekesség kedvéért közlök néhány betyár-balladát, vagy dalt, amit szintén Törökkoppányban vettem fel.

Az egyik így szól:

Énekli: Pohner Borbála 84 éves törökkoppányi Rakos.

Rigó Vera lement a kiskertbe,
Lefeküdt a rózsafa tövébe.
Édesanyja hármát kiált neki,
Kelj fel Vera, mert meglát valaki.

De a Vera nem vette tréfára,
Elszaladt a közeli csárdába.
Sirva mondja csaplárosné lányának
Tíz liter bort hozzon a Verának.

De a Vera borát meg sem issza,
Kilenc zsandár az ajtót rányitja.
Rigó Vera **váll** meg büneidet,
Hová tetted a négy gyermekedet?

Egyet tettem a diófa tövébe,
Kettőt meg a Tisza fenekére,
Negyediknek gyilkosa most vagyok,
Látod babám örökös rab vagyok.

Rigó Verát kilenc zsandár kíséri,
Szeretője az ablakból nézi.
Ne nézd babám 'jászos életemet,
Mind teerted szenvedem ezeket.

Ezt a dalt Pohner Barcsa néni kb. 1904-ben tanulta.

Egy mesével folytatja a történetek felelevenítését:

Egyszer volt egy betyárbanda. Tizenketten voltak. Egy molnár lakott a falu végén, kicsit távolabb a falutól. Egyszer elmentek lakodalomba. Csak a lányok maradt otthon. A betyárok betörték a malomba. A lány lemenekült a pincébe. A betyárokat egyenként csalogatta maga után. Barcsa néni nem mondta, hogy hogyan, miért, hívta egyenként a betyárokat. De következtetni lehet. / Jóképű lány lehetett és biztosan szerelmet ígérve tudta csak lecsalogathatni őket/. Na hát azok nem azt kapták amit vártak, hanem kést a nyakukra. A szép lány elmetszette a nyakukat. A tizenkettediknek csak belevágott. Nem tudta elválni. A halottnak vélt betyárokat kihuzogatta az erdőbe. Tizenegy meg is halt, de a tizenkettedik nem. Egy idő múlva, mikor feledésbe merült az eset, a szép lánynak kérője jött. Jóképű, gazdag legény. Meg is volt az eljegyzés. A lakodalom is /gondolom/, mert a lányt elvitte. De hát most ő sem oda vitte a szép lányt, ahova az gondolta. A betyártanyága. Ott megmutatta a nyakát, ahova a lány valamikor belemetszett. Egy nagy fazékba vizet forraltak, hogy leforrázzák a lányt. Így akarták megbosszulni a tizenegy betyárt. A lánynak sikerült megszökni /vagy megszöktették, erre Barcsa néni nem emlékszik/. Elég az hozzá, hogy a lány elmenekült. Ment az országon. Utközben találkozott egy teknővájó cigánnyal. Azt kérte, rejtse el. Az lovaskocsival lehetett, mert több teknő is volt vele. Másként nem nagyon tudta volna elbujtatni a menekülő lányt. Aztán az a teknővájó cigány elvitte a lányt a szüleihez. /A meséből nem tűnik ki, hogy a cigány szüleihez, vagy a leány szülei-

hez vitte-e a lányt ? De ha mese, legyen mese ! Vigye a cigány szüleihez. Megszerették egymást és boldogan éltek./ Barcsa néni ~~ese~~ szerint nagyon gazdagok lettek.

Ezt a mesét az édesanyja szokta mesélni neki, már nagyon régen. Kérdésemre, mese-ként, vagy történet-ként mesélte -e? Azt a választ kaptam: Valamikor igaz lehetett.

Zátonyi Lajos története: Itt az erdő mellepp volt egy pince. Nagyapjának az öregapja ott szokott találkozni a betyárokkal. Volt akkor itt ezen a környéken három-négy banda is. Az öregapjának az öregapja szokott nekik élelmet kivinni. Mint ahogy a jóbarátoknak szoktak /de csak egy bandának. A másikat nem ismerte/. Egyszer egy kis baj történt. Majdnem nagy baj lett belőle ! A szokott helyen ismeretlen betyárokat talált. Egy lopott disznót pörkölték éppen. Már vissza nem fordulhatott, mert azok is észrevették, hát rájuk köszöntött: - Jó rögge't ! - Nekünk jó rögge' van, de ne köd jó rögge' lösz-e? Körül néz. Ismeretlenek. Azonban egy ismerős mégis volt közöttük. Azzal külön köszöntötték egymást. Az a betyár elébe áll és azt mondja: - Szép nyugodtan ergye haza. De e' szót ne szójj! Mer' ha szósz, hezamegyünk, tehozzád megyünk és a saját házadnál végzünk ki.

Nagyon megijedt és sietett haza. A felesége vallatta, mi van? Végre neki el merte mondani. De tisztázódott a dolog. Az a három- négy betyárbanda ismerte egymást, össze is volta^ktársulva. Mikor aztán találkozta elmondták egymásnak az esetet. Ezek, akik fenyegették nem ismerték, akik pedig ismerték tisztázták a dolgot: Nem fenyegetni kell ezt az embert, hanem segíteni, mert az is segíti a betyárokat élelemmel.

Igy aztán megismerték a betyárok mind a Lajos bácsi öregapjának az öregapját. Kérdésemre, mi lett a dolog vége, így folytatta:

-Jancsi- mondták a betyárok, mert az volt a neve- mas' ha elmegyünk ide és oda. Azután téged megjutalmazunk, hogy többet nem leszöl szegény ember.

De a dologból nem lett semmi, mert este /melyik este, azt nem tudni/ a döröcskei /Somogydöröcske itt koppány völgyében/ lege-lőn, ahol most magasles van, agyonlőtték a pandurok ezeket a betyárokat. Ott lehetett a gyülekező helyük, mert kilesték őket. Ott támadtak rájuk. Sok betyár meghalt, de el is fogtak néhányat.

Valami Pandur, vagy mi lehetett a neve, emlékezik Lajos bácsi.

Lajos bácsi egy pásztor-dalt énekel, ami betyárdalnak is megfelelne. Betyár lett a juhászlegény, hiszen nem birkát, hanem a bárókisasszonyt vitte el:

Arra amott a koppányi határba,
Levelezik egy nagy nyárfa magába.
Annak az egy nyárfának az aljába,
Juhászlegény furulyázik magába.

Furulyaszó behallik az ablakon,
Ébren van- e a nagyságos kisasszony?
Ébren vagyok nem aludtam egy órát,
Mindig hallagtom a szeretőm flótáját.

Bárókislány nem juhásznének való,
Slingült szoknya nem a harmatba való.
Mert a juhász éjjel harmatba jár,
Nappal meg a nyája után furulyál.

Bárókislány de lobogós a szoknyád,
Én csak most már este járok tehozzád.
Este járok, nem süt már a holdvilág,
Bárókislány nem illek én tehozzád.

Jaj, de szépen kifaregták ezt a fát,
Kire majd a juhászlegényt akasszák.
Fujja a szél a feketegöndör haját,
Jaj istenem mért szerettem bárólányt.

Kas Ferencné 75 éves törökkoppányi lakos ezt a dalt más változatban énekelte:

Arra alá áll egy nyárfa magába,
Alatta egy juhászlegény furulyál.
Juhászlegény olyan szépen furulyáz,
Behallatszik Endre báró ablakán.

Ki is nyilik Endre báró ablaka,
Gyönyörű szép bárólány néz ki rajta.
A bárólány így sóhajt föl magába,
Mért is lettem Endre báró leánya.

Endre báró nyergelteti a lovát,
Fölkeresi a számadó juhászat.
Fölkeresi legkedvesebb juhászat,
Nem látta-e az ő kedves leányát.

Nem láttam én báró uram, ha mondom,
Három hete, hogy oda a bojtárom.
Három hete, hogy oda a bojtárom,
Bizonyosan vele van a kisasszony.

Endre báró hintót küld a lányáért,
Öt-hat csendőrt meg a juhászbojtárért.
Neked lányom kastély van a számodra,
A juhásznak készen áll a bitófa.

Jaj, de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyre a juhászlegényt akasszák,
Fujja a szél fekete göndör haját,
Mért szerette el a báró leányát.

A holt testet leteszik a sírdombra,
Nincsen anyja, aki rája borulna.
Anyja helyett ráborul a bárólány,
Még a nap is gyöngyharmatot hullat rá.

Varga Lászlóné 60 éves törökkoppányi lakos:

Hallották-e Debrengeten mi történt? /Debrecenben?/
Sutyó Pistát Becsalinál megölték.
Fehérnyelű bicsak ment a szívébe,
Hasraesett a csárda közepére.

Sarkon van a Békár János csárdája,
Legényeknek van az oda csinálva.
Legényeknek, meg a híres lányoknak,
Meg annak a tizenhárom betyárnak.

Sutya Pista fehér inge, gatyája,
Elhervad a tölovai fegyházba.
Vikszos vasba van a lába vasalva,
Tizenkét év van a számára írva.

Sutgó Pista azt írta az anyjának,
Fehér vánkost küldjön feje aljának.
Édesanyja visszairta fiának,
Bicsak kését tegye feje aljának.

Ezt a dalt nem egészen értem. Bizonyára az ezzel foglalkozó szakemberek igen. Azt nem értem, ha az ének elején megölték, hogyan került a börtönbe. Ezt az éneklő sem tudta megmagyarázni. Csak nagyon nehezen tudott ennyire is visszaemlékezni.

Lehet, hogy ez csak egy töredék?

Varga Vince bácsi énekel betyárnótákat:

Erdők, mezők, vad ligetek,
Sokat bujdostam bennetek.
Bujdostam éna a vadakkal,
Sirtam én a madarakkal.

Édesanyám sok szép szava,
Kire nem hajlottam soha.
Ráhajlottam a máséra,
Nem az édesanyáméra.

Erdők, mezők, vad ligetek,
Nem bujdosok én bennetek.
Nem bujdosok a vadakkal.
Nem sirok a madarakkal.

----- Hogyan lesz a juhászból betyár ?

Sárbogárdon juhász voltam,
Egy kicsikét elaludtam.
A juhaim elszéledtek,
Lucernába belementek.
Pár közülük el is puffadt,
Énrajtam mindjárt tuladtak.

Levelemet nem jót adtak,
Sehol meg nem fogadhattak.
Igy hát juhász nem lehettem.
Csak disznókkal kereskedtem.
Kettőn, azon szépen nyertem,
Harmadikra réfüzettem.

Osztopányi öreg bíró,
Az akasztófára való.
Disznaimat is elvette,
Kaposvárra jelentette.
Jöttek mindjárt a pandurok,
Feketedtek, mint a sasok.

Én előlük félreálltam,
Engem sehol nem találtak.
Néztem őket nagy messziről,
A bakonyi erdőszélről.
Ott találtam hat pajtásra,
Elindultunk nagy rablásra.

Kirabultuk az urakat,
Elvittük a százasokat.

// Kirabultuk bárókat a
Hercegeket, onnan vittük
Ezreseket. //

Ez a dal igazán szépen elmondja, hogyan lehetett / és milyen könnyen! / egy szegény juhászlegényből betyár. Vince bácsi nem tudta pontosan megmondani, kitől tanulta ezt a dalt. Erre emlékezett hogy már gyerekkorában az öregek is csak hallomásból tudták.

XXXX

Szeretném a végén néhány gondolattal összegezni a pályázatommal kapcsolatos gondolataimat, a gyűjtéssel kapcsolatos tapasztalataimat. / Nem nagyzásból beszélek tapasztalatról, hiszen egész életemet a falusi emberek között élem és már nagyon rég óta foglalkozok néprajzi gyűjtéssel. / Azt hiszem, hogy a képzett és neves meseírók is a néptől tanultak meg mesélni. Főleg a magyar meseírók: Benedek Elek, Gárdonyi Géza stb. Magyar meséket dolgoztak fel, irtak át, vagy le. Írói fantáziával kiegészítve. Amit én leírtam, az legnagyobb részt magnószalaggal van hitelesítve. Én csak annyi fantáziát adtam hozzá, amivel kerekké, egésszé kellett tenni a történeteket.

A magyar népmesék azért is állnak hozzánk közelebb, mert aki falun él, az lépten-nyomon találkozhat vele. Ha keresi. De a kereséssel vigyázni kell. Nem lehet ajtóستól rontani a házba. Kerülni kell a dolgot, hangulatot teremteni hozzá. Bizony magam is

sokszor abba a hibába esem, hogy sietek /idő hiány miatt/. Rögtön a tárgyra térek. Mintha hideg kézzel akarnám felmelegíteni a viaszt. Mégjobban megdermed. Ha az ember előbb felmelegíti a kezét, meleg kézzel ugy formálhatja a viaszt, ahogy akarja. Magamról tudom. Sokszor szoktam mesélni a gyerekeknek. Azok szeretik hallgatni. Én is szeretek mesélni. De ha csak ugy minden átmenet nélkül azt mondják: Tanár bácsi legyen szives mesélni ! Akkor valahogy nehezen megy. Az az igazi, ha az ember belemelegszik és beleéli magát. A gyűjtésnél is így van.

Ma már a mesélő sem hiszi, hogy amit mond, mesél ^{or} igaz. Legfeljebb azt mondja: Igaz lehetett valamikor. Mese közben belekérdezni nem nagyon szoktam, mert megzavarom és másra terelem a szót. Inkább akkor kérdezek közbe, ha a mesélő kezdi elterelni a gondolatát. És a végén, mikor megbeszéljük. Ilyenkor aztán részletesen kikérdezem.

A falusi ember, főleg az öregek, szinte gyermeki lélekkel vannak megáldva. A tiszta tekintetű öregek csodálatosan mesélnek. Öröm őket hallgatni. Ilyenkor megzavarni, neadj'isten ~~meg~~ hitetlenkedni nem szabad ! Egyszer gyermekkopromban a szomszéd gyerek /gyerekkori jó pajtásom/ édesanyja babohás történeteket mesélt. Szép csöndes havas vasárnap délután ~~Ztéli~~ szünet volt/ Ismertük már a mesét, hiszen sokszor hallottuk. De akkor már középiskolás voltam. Első tanítóképzős. Így hát erős kritikával fogadtam a mesét és nagyképpen kezdtem tudományosan magyarázni. Hát a néni nem szólt többet. Akkor sem, másnap sem. Sőt egy hét múlva sem. Persze csak hozzám. Az egész család latba vetette a tudományát, hogy kibékítse érdekemben a nénit. Akkor egy életre megtanultam, hogy a kritikával várni kell. Meg kell várni magát a mesélőt. Hiszen ma már ugyis elneveti magát a legtöbbje és saját maga él kritikával. Azonban van, amit ennek ellenére is ~~hisz~~ hisz. Vagy vannak olyanok, akik hiszik, amit mondanak. Ma is vannak mesék, regények, amiket szivesen olvasunk. Pedig az igazságáról ugyancsak lehetne vitatkozni. Ezeket a hiedelem mondákat is fogjuk felmesélni.

A falusi emberek többsége nagyon szegény volt. És minél több gyermeke volt, annál szegényebb. Ellentétben a gazdagokkal, akiknek legtöbbször csak egy gyermekük volt. Hát mi lehetett a szegény ember vágya, álma ? Meggazdagodni. De hogyan ? Erről sőt a gondolatait. A meséket, a történeteket forgatta. Elvett belőle, hozzátett. A saját szájaize szerint. Kerekített belőle egy szép mesét a betyárok

hálájáról, a mezőn talált kincsekről, stb. Egy kicsit kábulatba ejtette. Feledtette velők a sok gondot, baj.

Ma már nem esünk a mese kábulatába. Tudjuk, mi benne az igaz és mi a mese. De gyűjteni kell. Még 15- 20 év és nem igen lesz, akik majd mesélnek! Sokszor hallok a gyűjtéseim során olyant: Ha az én öreganyámat, vagy öregapámat hallotta volna! Azok milyen és mennyi mesét, történetet és éneket tudtak! Hát erről lemaradtunk. De amit még lehet, azt meg kell mentenünk.

Ugyan így vagyok a tárgyi emlékekkel is. És itt is találtam olyan megjegyzést: mennyi régi értékes szerszám, eszköz, irás, könyv került a hulladék- gyűjtésbe. A hulladék-gyűjtés igen fontos és szükséges valami, ám ilyen értelemben át kellett, vagy kell nézni. Néprajzi szempontból igen értékes dolgok kerülhetnek elő. Azonkívül az emberek szinte röstellkedve mondják, hogy mennyi régi "lomot" égettek el! Nem volt aki felvilágosítsa őket. Ma már ilyen nemigen fordul elő, mert rajtunk gyűjtőkön kívül ige sok a szemfüles "régiség kereskedő". Ezek összevásárolják és magán-gyűjteményekbe kerül. Sajnos nagyon sok kerül külföldre is.! Ez ellen sajnos keveset lehet tenni. A tulajdonosok annak adják a család személyi tulajdonát, aki nek akarják. Itt csak a közös munka és a meggyőzés segít.

Sokszor az ember úgy érzi egyedül van, vagy csak nagyon kevesen ebben a munkában. De amit lehet le kell írni, magnóra kell venni, vagy gyűjteményünkbe kell venni. Sokat. Ha lehet mindent. Nem tudhatni, hogy az utánunk következőknek mi lesz majd az érdekes, az értékes.

Talán ez a kis szerény pályázat is segített ebben.

xxxx

Eredetileg úgy terveztem, hogy itt zárom a soraimat. De végül is úgy gondoltam, hogy ez nagyon sablonos lesz. Inkább egy törökkoppányi dallal zárom a pályázatomat. Ezt a dalt Prekáczka Józsefné éneklí. Azoktól az énekesektől tanulta, akik 1938-ban is énekeltek. Ez a dal szerinte egyedi. Sehol sem ismerik az országban, csak Törökkoppányban. Ott is csak kevesen. Lehet, hogy énekelte már valaki valahol, de az is csak törökkoppányi lehetett. Azért egyedi ez a dal, mert a Török-kutról szól. És Török-kut is csak egyetlen van az országban, itt Törökkoppányban. Az Országos Műemléki Felügyelőség is igazolta. Azért írtam a végére, mert a pályázaton kívül, de a pályázati bucsuzójául szántam, mint jelképes üdvözlötet Törökkoppányból.

A koppányi tölgyes erdő szélibe,
Vadgalamb rak fészket a tetejire.
A vadgalamb csak aztat turbékujja,
Hamis a kedvesöm szüve mer megcsal.

Szép kedvesem gyere ki az erdőbe,
Újjünk a Török-kutnak közelibe.
Aki 'jannak a vizibül egy jót iszik,
Kedvese szüvibe nem csalatkozik.

Tiszta forrás vizibü nagyot ittam,
A szüvem vágyik a kedvesem után.
Két kargyádat hogyha felém kitárgya,
Szerelmét szüvem méllibe örökre

^{két} belezárgya.

A pályázatomhoz csatoltam ~~egy~~ ^{két} kazéttás magnószalagot. Az eredeti felvételeket másoltam át abban a sorrendben, ahogy a pályázatban is következnek egymás után.

Törökkoppány, 1981. augusztus 15.

Bősze Gábor

Bősze Gábor

ált.isk.tanár

Szorosad. Petőfi u. 17.

7285.

